

MUNTANYA

4,30€ / ANY 132 / OCTUBRE 2008 / 879

CEC

Yellowstone

**Fauna entre guèisers,
cascades i boscúries**

TRESCS ALPINS

**El Tour
del Mont Cervin**

ESTAMPES MONTSERRATINES

**Les ermites
de Montserrat**

CULTURA EXCURSIONISTA

**Les primeres publicacions
de l'excursionisme català**

ESCALADA

Agulla Pacharán
Via El canto de la sierra

I CONCURS DE FOTOGRAFIA DE LA REVISTA MUNTANYA

Centre Excursionista de Catalunya

**S'AJORNA
EL TERMINI D'ADMISSIÓ
DE LES FOTOS FINS
AL 31 DE DESEMBRE**

LA MUNTANYA 1r PREMI

600 € + un rellotge altímetre Techtrail AXIS
(amb brúixola digital i baròmetre)

LA MUNTANYA FINALISTA

una motxilla d'alpinisme Ferrino FRENEY 35

LA MUNTANYA VERTICAL 1r PREMI

600 € + un casc d'escalada Petzl METEOR III

LA MUNTANYA VERTICAL FINALISTA

una motxilla d'escalada Petzl BUG

CATEGORIES

Hi ha dues categories. La primera està dedicada a la muntanya en tots els seus aspectes; la segona, a l'escalada. Característiques:

- **La muntanya.** Fotografies d'excursions de baixa, mitjana i alta muntanya. Primers plans d'excursionistes, paisatges, fauna, flora, etc. L'entorn humà.
- **La muntanya vertical.** Imatges d'escalada en roca o glaç.

MODALITAT

Fotografia en color.

OBRES

Les fotografies s'han de presentar en format digital en un CD-ROM, en arxius JPEG en resolucions de 3.504 x 2.336 i 1.024 x 768 píxels. Les fotografies es gravaran en dues carpetes diferents que s'anomenaran «alta» (per a les fotografies de 3.504 x 2.336) i «baixa» per a les de 1.024 x 768 píxels. En el fitxer caldrà posar-hi la categoria, el títol (abreujat), el pseudònim de l'autor, la mida i l'extensió. Per exemple:

muntanya_fauna_pseudonim_alta.jpg

Caldrà presentar un màxim de dues fotografies per participant en un mateix CD amb el pseudònim, que s'haurà de lliurar juntament amb un sobre tancat amb la butlleta d'inscripció (fotocopieu-la) que hi ha més avall. També la podeu trobar a la pàgina web de la revista *Muntanya*: www.cec.cat/revistamuntanya.

És imprescindible que les obres que es presentin no hagin estat publicades, ni tampoc premiades en cap altre concurs fotogràfic.

TERMINI D'ADMISSIÓ

El termini de presentació de les obres s'acabarà el 31 de desembre del 2008.

Les obres s'hauran de presentar a la Redacció de la revista *Muntanya* (Paradís, 10-12, pral., 08002 Barcelona) de dilluns a divendres de 2/4 de 6 de la tarda fins a 2/4 de 10 del vespre.

PREMIS

Hi haurà els següents premis per a cada categoria.

Categoria La muntanya:

- **1r PREMI: 600 €** + un rellotge altímetre Techtrail AXIS
- **FINALISTA: una motxilla d'alpinisme Ferrino FRENEY 35**

Categoria La muntanya vertical:

- **1r PREMI: 600 €** + un casc d'escalada Petzl METEOR III
- **FINALISTA: una motxilla d'escalada Petzl BUG**

Les fotografies premiades seran publicades a la revista *Muntanya* del mes de febrer del 2009. Els autors cedeixen a l'editor els drets d'edició i publicació de les imatges guanyadores. D'altra banda, si aquestes imatges fossin utilitzades per a espots publicitaris de les marques esportives patrocinadores, els guanyadors tindran l'opció de venda dels drets d'autor.

JURAT

El jurat estarà format per professionals de la fotografia de muntanya, per membres de la Secció de Fotografia del Centre Excursionista de Catalunya, i també per representants de les marques patrocinadores del concurs.

Tant els components del jurat com la seva deliberació es faran públics a la pàgina web de la revista *Muntanya* el gener del 2009. La notificació dels premis es farà a través d'aquesta mateixa pàgina web durant el gener del 2009.

Més informació a www.cec.cat/revistamuntanya

BUTLLETA D'INSCRIPCIÓ

Nom i cognoms _____ DNI _____

Pseudònim _____ Categoria i títol _____

Adreça _____

Població _____ CP _____

6

14

22

30

36

38

MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Club Alpí Català

ANY 132 / NÚM. 879 / OCTUBRE 2008

ARTICLES

6 El Tour del Mont Cervin

David Mengual i Aurèlia Sans Rontein

14 Yellowstone: el parc més antic dels Estats Units

Valentí González i Enric Ventura i Lecha

22 Les ermites de Montserrat

Ernest Zaragoza i Pascual

30 Les primeres publicacions de l'excursionisme català

Bonaventura Bassegoda

36 75 anys de la Librairie des Alpes

Víctor Riverola i Morera

38 L'agulla Pacharán, al Tozal de l'Espelunga

Jordi Mengual i Antonio García Picazo

SECCIONS

5 Editorial

42 Vies d'escalada

44 Llibres i mapes

46 La motxilla de muntanya

50 Itineraris excursionistes

Portada: Ós bru (*Ursus arctos*) de Yellowstone. Foto: Digitalvision.

Redacció i administració

Centre Excursionista
de Catalunya
Paradis, 10 i 12
08002 Barcelona
Tel.: 933 152 311
Fax: 933 151 408
cec@cec.cat
www.cec.cat

Subscripcions

Tel.: 933 152 311
revista.muntanya@cec.cat
www.cec.cat/revistamuntanya.cat
Subscripció anual: 24 €
(sis números)

Publicitat

Tel.: 696 206 159
revista.muntanya@cec.cat

Dipòsit legal
B-545-1958

ISSN
0212-2111

Director i editor

Ferran Alexandri
ferran@alexandri.cat

Secretari de Redacció

Ernest Godó

Consell de Redacció

Francesc Beato
Jordi Bernat
Joan Campaña
David Mengual
Enric Nosàs
Josep M. Sala
Valentí Zapater

Disseny i maquetació

Estudi Toni Inglés
toni@toni-ingles.com

Cartografia

Albert Martínez
a@albertmartinez.com

Fotomecànica

Pacmer, S.A.
Tel.: 934 099 060

Impressió

Litografia Ochoa
Tel.: 936 855 819
Impressió en paper ecològic

Distribució

L'Arc de Berà
Tel.: 934 653 008

La revista *Muntanya* no comparteix necessàriament l'opinió que s'expressa en els articles publicats, sinó que la responsabilitat dels comentaris recau sobre els autors respectius.

Aquesta publicació no pot ser reproduïda ni totalment ni parcialment mitjançant qualsevol recurs o procediment, incloent-hi la reprografia, el tractament informàtic o qualsevol altre sistema, sense l'autorització escrita de l'editor o dels propietaris del © copyright.

La revista *Muntanya*
és membre de:

Associació de Publicacions
Periòdiques en Català

52è CURS D'INTRODUCCIÓ A L'ESPELEOLOGIA

del 4 al 27 de novembre del 2008

ROGER ROVIRA

OBJECTIUS

Els objectius del curs se centren en difondre els coneixements teòrics i pràctics relatius a l'espeleologia moderna, procurant donar la visió pluridisciplinària científica i esportiva que correspon a l'activitat, i també oferir la possibilitat d'integrar-se a l'ERE per aprofundir en els coneixements adquirits i continuar practicant l'espeleologia.

SESSIONS TEÒRIQUES

- DIMARTS 4 DE NOVEMBRE
Presentació del curs.
Història de l'espeleologia
- DIMARTS 11 DE NOVEMBRE
Tècnica i material
- DIJOUS 13 DE NOVEMBRE
Geoespeleologia
- DIMARTS 18 DE NOVEMBRE
Bioespeleologia i conservació de les cavitats
- DIJOUS 20 DE NOVEMBRE
Exploració i espeleosub
- DIMARTS 25 DE NOVEMBRE
Autosocors i topografia espeleològica
- DIJOUS 27 DE NOVEMBRE
Espeleologia als cinc continents.
Examen teòric. Cloenda.

SESSIONS PRÀCTIQUES

- DISSABTE 8 I DIUMENGE 9 DE NOVEMBRE
Coves del Conflent i la Cerdanya
- DISSABTE 15 I DIUMENGE 16 DE NOVEMBRE
Pràctiques verticals exteriors.
Tècniques maniobres i nusos.
Avencs del Garraf
- DISSABTE 22 I DIUMENGE 23 DE NOVEMBRE
Avencs del Rosselló
- DISSABTE 29 I DIUMENGE 30 DE NOVEMBRE
Avencs del Garraf. Exàmen pràctic

PLACES

Fins a un màxim de 15

INSCRIPCIONS

De l'1 al 28 d'octubre del 2008.
A l'àrea d'atenció al soci o a www.cec.cat

PREUS

140 € socis CEC
175 € resta d'inscrits

INCLOU

Assegurança, classes teòriques, pràctiques, documentació, material tècnic col·lectiu, material tècnic personal (serà facilitat sota fiança de 50 € a retornar un cop finalitzat el curs) i vocals instructors acreditats.

NO INCLOU

Material necessari per l'activitat per part de l'alumne: vestimenta i calçat adequats per a l'activitat (a la primera sessió teòrica se'n parlarà, per tal de fer un correcte seguiment del curs).
Nivell esportiu mínim i experiència: Nivell de forma física adequada per a l'activitat.

COLABOREN

Ben
esports de muntanya

Plaça del Diamant, 9
tel. 932 184 117

Paradís, 10-12 - 08002 Barcelona
tel. 933 152 311 - fax 933 151 408
www.cec.cat - escola@cec.cat

Els accidents de muntanya

Després de les vacances d'estiu, us presentem un reportatge sobre el parc més gran dels EUA, prou conegut pels seus magnífics paisatges naturals, on destaquen els guèisers, les cascades i salts que hi forma el riu Yellowstone, però també les bosquíries de pins i la fauna.

El Tour del Mont Cervin és un trekking recent (2002), que permet travessar sis valls entre Suïssa i Itàlia, a l'entorn d'un dels cims més emblemàtics dels Alps: una piràmide gairebé perfecta amb quatre cares i quatre arestes. Aquest article us descriu les seves etapes.

Montserrat és una muntanya que continua despertant passions. Tot i haver fet un número monogràfic sobre aquest massís l'any 2006 (nº 864), encara hem pogut trobar un excel·lent treball que ens parla d'un aspecte bastant desconegut avui dia: la vida ermitana i les seves vicissituds.

Un altre treball d'investigació ens duu a conèixer les primeres publicacions de l'excursionisme català i la seva vinculació amb el Centre Excursionista de Catalunya; però per damunt de tot, la passió d'uns homes que van saber plasmar les excel·lències del paisatge català.

Enguany es commemoren els 75 anys de la Librairie des Alpes de Paris, un indret de visita obligada per a qualsevol estudiós o amant de la muntanya. Un establiment on trobareu tota la literatura de muntanya, llibres antics i moderns, fotos, gravats... Podreu copsar-ho amb les paraules de les propietàries de la llibreria, a qui entrevistem.

Ja per acabar, tanquem aquest número amb un article d'escalada en roca, en el qual us presentem una nova via oberta a l'Agulla Pacharán, al Tozal de l'Espelunga, al sud-est de la vall de Zuriza.

Aquest estiu ha estat especialment dolorós a causa dels nombrosos accidents mortals que s'han produït a la muntanya en diversos massissos del món. El Centre Excursionista de Catalunya també ha patit la desgràcia de perdre una estimada consòcia.

Segons les dades conegudes, al nostre país el nombre de rescats efectuats pels bombers s'ha incrementat en un 34% en comparació a l'any passat, i ha arribat gairebé a dos-cents el nombre de persones que per diverses raons han estat rescatades per mitjà de l'helicòpter.

Tot això ha estat àmpliament difós pels mitjans de comunicació i, en conseqüència, les autoritats han expressat la seva preocupació per aquests fets. Fins i tot ja s'està parlant de fer pagar els rescats deguts a un accident produït per una imprudència.

Una de les raons que explica aquest augment dels accidents és deguda al fet evident que cada cop són més els practicants d'esports en el medi natural i, per tant, cal esperar que també el nombre d'accidents continuï creixent, encara que no d'una forma directament proporcional. Una altra de les raons és que la climatologia és cada cop més irregular, i els canvis atmosfèrics tenen un caràcter més sobtat, amb nevades a la fi de la temporada, que fan que la neu sigui molt inestable.

També és cert que els practicants novells no tenen ni l'experiència ni les condicions necessàries per fer activitats determinades. Tothom ha vist l'equipament ineficaç que duu molta gent que va a fer muntanya. Les bones maneres de procedir que abans tenien els centres excursionistes avui en dia s'estan perdent.

El cas és que tothom es creu amb prou coneixements per anar per les muntanyes sense haver fet una mínima avaluació dels riscos associats en una excursió, del nivell que sigui. Per no parlar del fet de no disposar d'una assegurança, que en cas de desgràcia ens permeti fer front a les despeses que se'n poden derivar, tant si es fa muntanya com si es tracta d'anar a buscar bolets.

Cal que tots els afeccionats a la muntanya preguin consciència del risc de la seva activitat, i prenguin les mesures de prudència que el sentit comú ens mana, com ara pertànyer a un club on et pugin aconsellar i posseir una assegurança que et cobreixi en cas d'accident.

L'ós bru (*Ursus arctos*) és un animal molt robust, de musell allargat i pelatge molt dens i de color terrós. Conviu al parc nacional de Yellowstone juntament amb l'ós negre americà, que és l'espècie més pròpia d'aquesta reserva. Sens dubte, l'ós és l'animal que representa millor Yellowstone, el parc més gran i més antic dels EUA. Ultra aquests grans animals, el més característic són els paisatges naturals.

Foto: Digitalvision.

Tour del Mont

Text i fotos: **David Mengual Padrós i Aurèlia Sans Rontein**

La volta al Mont Cervin no és de les voltes més concorregudes dels Alps, i en això hi trobem una part del seu encant.

Trescar tota una jornada per aquestes valls o per aquestes geleres amb l'única companyia dels amics i del vent és molt especial.

Tot i això, és una ruta més llarga i dura que el Tour del Mont Blanc, però es pot alleugerir una mica si fem servir els transports públics.

PRIMERA JORNADA

Decidim iniciar la ruta al poble de Zinal a la capçalera de la vall d'Anniviers, accessible en cotxe o autobús des de Sierre. Zinal és el típic poble suís que compta amb un bon supermercat, un càmping precari i un alberg petit i acollidor.

Hem dormit en tenda, i tot i ser setembre la temperatura ha baixat per sota dels zero graus i hem passat fred. Comencem a caminar massa tard, cap al migdia, i anirem malament tota la jornada.

Cervin

Des de Zinal d'entrada, ens cal remuntar 800 m fins a l'estació del telefèric de Sorebois. El camí és traçat i hi ha marques vermelles. Tot i que és tard, decidim començar a peu i no agafem la cabina. Seguint les indicacions, des del mig del poble baixem al riu i enfilem el camí que, fent ziga-zagues sota els cables de la cabina, va guanyant alçada ràpidament. Hi ha un primer tram arranjat amb una cadena i poc més amunt uns esglaons. Sense dificultats, sortim del bosc i per prats arribem a l'estació del telecabina. Hi ha un

petit restaurant i unes bones vistes sobre la vall. Cap a l'oest veiem el coll de Sorebois, 400 m més amunt, al qual ens dirigirem. Primer per un camí i després per una costeruda pista d'esquí que es fa pesada de pujar. Un cop al coll la vista és sensacional. El Bishorn, el Weisshorn, el Zinalrothorn, l'Ober Gagelhorn, i la punta del Cervin que no tornarem a veure fins d'aquí a uns dies.

Necessitem una horeta per a baixar fins a Moiry, que ben aviat veiem sota els nostres peus. El camí perd alçada ràpidament fins al gran embassament blau turquesa. Hi ha un refugi restaurant i una parada d'autobús postal. El refugi és ple. Arriben cotxes i hi ha turistes que pugen a veure la posta de sol sobre el llac. No tenim ganes d'agafar l'autobús i baixar la vall a buscar allotjament, i decidim tirar fins a Arolla. Creuem la presa i un cop a l'altra banda agafem la pista que remunta fins a les cabanes de Torrent. Més amunt hi ha un parell de llacs amb unes vistes espectaculars. El camí llavors esdevé costerut. S'està fent tard i fa fred. Al coll hi ha una fita enorme visible des dels estanys. Sota els nostres peus la vall d'Arolla. Enrere deixem les vistes sobre el massís del Weisshorn.

En una horeta i quart, a pas ràpid, per un sender molt ben traçat i gens perdedor baixem els 1.300 m que ens separen de La Sage. Amb tot, arribem a les nou del vespre, i a Suïssa és gairebé mitjanit. Localitzem l'alberg, però no hi ha llum i sembla tancat. S'ha fet fosc i només trobem obert el gran Hotel de La Sage. No volem començar fent un bivac sense sac i optem per demanar habitació a l'hotel. Ens diuen que és ple. Hi ha una convenció i no tenen habitacions. Ells mateixos però, ens ofereixen un bon sopar a l'escalf d'un piano i ens truquen a l'alberg avisant que ens vinguin a buscar després del sopar perquè hi anirem a dormir. ¡Magnífica hospitalitat suïssa!

SEGONA JORNADA

Avui volem arribar al Refugi Nacamuli. Truquem per reservar plaça, però no podem comunicar-hi. Després sabrem que tenen el telèfon avariats. Des de La Sage, seguim els rètols indicadors i el camí senyalitzat amb marques grogues en forma de rombe. Perdem alçada fins a Les Haudères. Poble gran amb oficina de correus, supermercat i parada d'autobús. Des d'aquí, hem de remuntar fins al poble d'Arolla, final de la vall i de la carretera. La guia que portem diu que hi ha una horeta, però són una dotzena de quilòmetres i 600 m de desnivell, i els rètols marquen 2 h 30 min, per la qual cosa decidim pujar amb l'autobús. No sabem si el refugi és obert i aquesta vegada no volem fer tard.

Des d'Arolla, baixem per la carretera uns 500 m fins al primer revolt d'on surt a la dreta la pista que enfila cap a la gelera. Hi ha dos informadors que ens fan una enquesta sobre el perill dels augments del cabal del riu quan obren les comportes dels embassaments. Sembla ser que cada any hi ha accidents. Ens hi estem una bona estona i ens regalen dues entrades per visitar l'embassament de Dix quan acabem el Tour. Són les dues úniques persones que trobem en tot el dia.

1ª JORNADA

- Zinal (1.671m)
- Sorebois (2438m)
- Coll de Sorebois (2836m)
- embassament i refugi de Moiry (2.249m)
- llac d'Antannes (2686m)
- Coll de Torrent (2.916m)
- La Sage (1.667m)

DP: 1.957 m

DB: 1.953 m

H: 8 h 30 min

2ª JORNADA

- La Sage (1.667 m)
- Les Haudères (1.452 m) (bus)
- Arolla (2.006 m)
- Plans de Bertol (2.664 m)
- Gelera d'Arolla
- coll Collon (3.082 m)
- Refugi Nacamuli (2.828 m)

DP: 1.260 m

DB: 420m

H: 6 h 30 min

Aquestes escultures les trobem al llarg de la ruta.

L'Europaweg discorre a mitja alçada sobre la vall de Matter, pel vessant dels Mischabels.

3ª JORNADA

- Refugi Nacamuli (2.828 m)
- llac Place Moulin (2.000 m)
- refugi Prarayer (2.010 m)
- coll de Valcornera (3.066 m)
- refugi Vuillermoz-Perucca (2.910 m)

DP: 1.200 m
DB: 1.118 m
H: 6 h 30 min

4ª JORNADA

- Refugi Vuillermoz-Perucca (2.910 m)
- bivac Manenti
- cabana Chevalier (2.312 m)
- Finistra de Cignana (2.441 m)
- Perreres (1.800 m)(bus)
- Cervinia (2.006 m)

DP: 180 m
DB: 1.239 m
H: 4 h 15 min

El sender Europa, entre Zermatt i Grächen, es va obrir l'any 1997.

Seguim avançant per la pista. Tenim el Mont Collon a la dreta i el Mont Brulé molt endavant i a la l'esquerra. Superem un tram equipat amb cadenes. Arribem als plans de Bertol (2.664 m), des d'on a l'esquerra s'inicia el camí que puja a la cabana Bertol. Descendim i entrem a la morena. Primer per l'esquerra, deixant la gelera a la dreta, i ben aviat entrem de ple al bell mig de la gelera. No hi ha gens de neu. Les esquerdes són del tot visibles i no ens encordem. Per precaució ens posem els grampons i agafem els piolets. No hi ha absolutament ningú. La solitud del lloc és magnífica. La presència humana només és visible pels trípodes de fusta pintats de blanc i blau que ens assenyalen la ruta a seguir. Compartim camí amb la càssica ruta Chamonix-Zermat, però en sentit contrari. Deixem a la nostra esquerra el refugi lliure de Bouquetins i entre els cims de l'Evêque i la Vierge, anem a buscar el coll

Collon. A la part alta hi ha neu, però no hi ha traça. Tot i això fa de bon passar. Al coll hi ha un llac glacial marronós, i al fons de la vall, a mà dreta sobre un esperó, veiem el refugi Nacamuli. Abandonem la neu i entrem en un terreny pedregós. Des del coll necessitem una horeta per arribar. Desapareixen els trípodes i comencem a trobar marques grogues. Deu minuts abans del refugi, deixem el sender que baixarem demà a la nostra esquerra, i per la dreta remuntem una ciquantena de metres fins al refugi.

És una bona instal·lació. Fa molt de fred i s'ha gelat l'aigua. Ens serveixen un bon sopar. És un lloc solitari, salvatge i poc transitat. Aquesta nit només dormirem quatre persones al refugi.

TERCERA JORNADA

Sortim del refugi pel camí pel que vam arribar. Passem per davant del refugi antic i ens desviem a la dreta cap al fons de la vall. Seguim marques grogues. Hem baixat ràpidament un pimer balcó i ara el camí es despenja per una canal per a baixar una paret d'uns 250 m. Està equipat amb cadenes, però no hi ha cap dificultat si la pedra està mínimament seca. Des de la base, la vall, ja va perdent alçada suaument. El pedregam deixa pas als prat i passem pel costat d'una granja. Poc després cal estar atents a les indicacions. Quan veiem l'estany al fons de la vall ens desviarem a l'esquerra. El camí arriba a una pista que seguim per l'esquerra, que ens duu per la vora de l'estany fins al Refugi Prarayer (2.010 m).

Darrera del refugi hi ha un pal ple d'indicadors. Hem de seguir el sender núm. 12, senyalitzat de color groc. Creuem el riu i remuntem pel bell mig del bosc uns 200 m fins arribar a unes cabanes (2.170 m). Abandonem el bosc i enfilem la vall pedregosa. A la cota (2.300 m) el sender es desvia a la nostra esquerra (E), i per un lloc que no és evident s'enfila de mala manera cap al coll de Valcornera. És una pujada vertiginosa equipada amb esglaons i cadenes. Superem gairebé 600 m i arribem a un fons de vall d'allò més pedregós, presidit pel coll de Valcornera (3.066 m), que té una creu al capdamunt. Quan la veiem, està molt més a prop del que sembla. Seguim els senyals grocs enmig del tarteram fins a arribar al coll. Des del coll veiem el refugi al qual ens dirigim.

Els primers 50 m de descens són delicats. Hi ha una corda fixa. El terreny és pedregós, fangós i habitualment hi ha neu. Pedra petita, que patina. Aquest coll, sens dubte és un dels trams més delicats del Tour. Un cop superats aquests primers metres, un sender agradable ens duu fins al refugi, una bonica instal·lació de pedra situada al costat dels estanys. És el darrer dia de la temporada que obren i estem gairebé sols.

QUARTA JORNADA

Sortim del refugi pel camí que va cap a la presa seguint el tub de l'aigua. Sense arribar a la presa, ens desviem a la dreta i anem perdent alçada. Passem pel petit refugi bivac Manenti, que és una monada, i seguim descendint cap a la cascada que tenim a

*El Mont Cervin és
visible en cinc de les
nou etapes.*

Remuntar la gelera d'Arolla és un dels trams més interessants de la ruta.

5ª JORNADA

- Cervinia (2.006 m)
- Plan Maison (2.547 m)
- coll del Teodulo (3.317 m)
- Trockener (2.938 m)
- (telefèric) Zermatt (1.606 m)

DP: 1.320 m

DB: 379 m

H: 4 h 15 min

6ª JORNADA

- Zermatt (1.616 m)
- Sunnegga (2.288 m) (funicular)
- Tuferten (2.215 m)
- Täschgufer (1.940 m)
- Springelboden (2.230 m)
- Wildikin (2.220 m)
- Kreuzung (2.220 m)
- refugi Europa (2.240 m)

DP: 1.010 m

DB: 386 m

H: 6 h 10 min

baix, a la nostra dreta. El camí, de nou equipat amb unes cadenes, baixa pel costat de la cascada i planeja cap a les granges Chevalier. Hi ha un pal i un rètol que ens indiquen que des d'ara la nostra ruta serà la núm. 107. A la nostra dreta, i bastant a baix, tenim l'embassament de Cignana. El camí ascendeix lentament cap al coll de Cignana, a 2.441 m. Prenem la direcció nord i encara trigarem una hora en veure de nou el Mont Cervin.

Seguim pel sender 107 i baixem fins al poble de Perreres. De fet, més que un poble és una àrea de pícnic, una casa de colònies dels salesians, quatre cases i un parell de restaurants. Des d'aquí, el sender convertit en pista remunta pel costat de la carretera fins a Cervinia. Hi ha 100 m de desnivell i tres o quatre quilòmetres; però fa calor, i el paisatge no és massa bonic, per això decidim agafar l'autobús. La parada és a la sortida del túnel, tot just al costat d'una pizzeria.

Un cop a Cervinia trobem allotjament a l'Hotel Meynet, al costat de l'església. No hi ha, o com a mínim no vam trobar cap alberg ni cap refugi.

CINQUENA JORNADA

Les etapes fins ara han estat dures. La intenció que teníem era pujar amb el telefèric fins a Testa Grigia, i des d'allà baixar tranquil·lament fins a Zermatt, per gaudir del paisatge i de la baixada. Malauradament arribem a Cervinia el primer dia que el telefèric tanca per vacances i revisió, amb la qual cosa haurem de remuntar a peu els 1.300 m de pujada del Teodulo.

Si fins aquí havíem arribat pel sender 107, ara seguirem el núm. 7. El sender surt del costat de la

mateixa estació del telefèric. És un senderet que remunta bastant ràpid fins a l'estació intermèdia de Plan Maison i des d'aquí, per les pistes d'esquí, ascendeix fins al coll. És una pujada pesada que només té l'encant de la vista del Mont Cervin, omnipresent a la nostra esquerra, i el fet que per aquest pas alpí mític ja hi passaven els romans.

Un cop al coll, hi ha unes vistes impressionants sobre el Mont Cervin, el Zinalrothorn, l'Obergabelhorn, el grup dels Mischabels, i a mesura que baixem gaudim d'una bona panoràmica sobre el massís del Monte Rosa. Tot un espectacle de quatremils.

A l'esquerra del coll, enlairat uns 50 m, hi ha el Refugi del Teodulo. Ens calcem els grampons i baixem pel costat de la pista d'esquí fins a la propera estació del telefèric de Trockener, a 2.939 m, i després cap a Zermatt.

SISENA JORNADA

Des de Zermatt, i en les dues etapes següents, seguim el sender anomenat Europaweg. És un sender balcó de més de 30 km que uneix les localitats de Zermatt i Grächen, i que discorre a 1.000 m per damunt de la vall, al vessant dels Mischabels. En alguns trams de tartera hi ha marques a totes les pedres. Sembla exagerat a plena llum del dia, però deu ser molt útil a la nit o en cas de boira.

Es va obrir l'any 1997 i l'arranjament és espectacular. Hi ha ponts, túnels i trams semicoberts com a les carreteres, per a protegir-nos de la caiguda de neu i pedres. Hi ha trams que són extraordinàriament aeris. Tot plegat és un meticolós treball típicament

suís. Bones vistes, però duresa de les jornades.

Sortim de Zermatt amb el funicular subterrani de Sunnegga. Des de Sunnegga comencem la ruta per la pista que més endavant es convertirà en camí i que indica Tufteren. Manté bastant l'alçada i passa per algunes cabanes que permeten fer fotos boniques. Continua mantenint alçada, fins a Ottawan (2.214 m). Petit refugi, quatre cases, ermita, font, final de carretera i inici del camí que puja al refugi del Täsch.

Si fins ara només hem passat un tram equipat amb cables, ara això serà una constant. A més, passem diversos túnels i alguns trams equipats amb proteccions de formigó. Deixem a la dreta el desviament que puja al Refugi Kin, i deixem diversos camins a l'esquerra que baixen a Randa. Novament deixem a la dreta el camí que puja cap al Refugi del

Dom, i a partir d'aquí, perdem gairebé 300 m de desnivell que haurem de recuperar. Un tunel de fusta es va esllavissar fa un parell d'anys i cal fer una bona marrada. Està tot indicat perfectament. La pujada final al refugi és fa una mica pesada.

SETENA ETAPA

Aquesta etapa és més dura que l'anterior. Hi ha trams aeris més freqüents i cal extremar les precaucions en cas de mal temps o pluges importants. Bàsicament es tracta de superar set torreneres, la primera i la última d'una duresa especial i llarga. El sender puja i baixa. S'endinsa a la muntanya, creua el torrent i torna a sortir cap a la vall, i ofereix vistes espectaculars. Fins i tot hi ha un pont tibetà. Travessa algunes tarteres exageradament marcades amb pintura blanca i vermella.

A les tarteres del sender Europa, de vegades estan marcades totes les pedres. Es tracta d'una senyalització interessant en el cas que se'ns faci de nit.

A la dreta: els senyals van canviant al llarg de la ruta, però no hi ha risc de pèrdua en cap moment.

Remuntar el coll de Torrent té l'encant de la solitud d'aquest indret.

7ª JORNADA

- Refugi Europa (2.240 m)
- Miesboden (2.280 m)
- Galenberg (2.600 m)
- Gasenried (1.659 m)
- Grächen (bus)

DP: 62 0m

DB: 1.201 m

H: 6 h 20 min

8ª JORNADA

- Grächen (1.476 m)
- St. Nikklaus (1.127 m) (bus)
- Jungen (1.958 m) (aeri)
- Augstbordpass (2.894 m)
- Gruben (1.818 m).

DP: 1.010 m

DB: 1.150 m

H: 7 h

9ª JORNADA

- Gruben (1.818 m)
- Meiden Mittlere (2.273 m)
- Meidpass (2.790 m)
- Hotel Weisshorn (2.337 m)
- Zinal (1.675 m)

DP: 1.320 m

DB: 1.463 m

H: 7 h 30 min

Una estàtua de Sant Bernat ens indica el final de la ruta. Aquesta estàtua, situada a 2.460 m és un bon mirador sobre la vall. Veiem d'on venim, i sobretot veiem cap on anem, i la baixada que ens espera de gairebé 800 m. La ruta s'endinsa al bosc i tot fent una ziga-zaga contínua, baixa fins a Gasenried (1.659 m).

Per passar la nit val la pena agafar l'autobús fins a Grächen. Hi ha diversos hotels, supermercat, alguna pizzeria i una oficina de turisme que ens informa sobre els llocs on podem dormir.

VUITENA JORNADA

Tenim la opció de baixar a peu fins a St. Nikklaus i des d'allà pujar a Jungen caminant per un sender que s'enfila miraculosament per la paret sobre la qual hi ha el poblet de Jungen; però són gairebé 1.000 m addicionals de desnivell. Només això ja constituïria una etapa independent. El problema és que a Jungen hi ha un petit refugi que acostuma a

estar tancat, i que a més, hi ha un autobús Grächen-St. Nikklaus i un aeri a Jungen que ens permeten fer el tram sense cap esforç.

Iniciem, doncs, aquesta etapa i agafem l'autobús. La cabina de Jungen és de tan sols dues places i les motxilles van fora sobre una petita plataforma. Junguen és un lloc idíl·lic. Quatre cases, una àrea de pícnic, amb una font i un estany petit, el refugi tancat... i moltes vaques. Hi ha una vista interessant sobre la vall, i sobre el sender Europa que acabem de fer. Llàstima que a primera hora del matí, això sigui a contrallum.

El sender s'enfila pel bosc en direcció nord. Tenim un coll amb una cascada, molt marcat a l'esquerra. Anem a buscar un pas a la dreta a 2.400 m que ens permetrà endinsar-nos a la vall que dona accés al nostre pas. Un cop superat aquest tram entrem en una vall àrida, pedregosa i sense gaire vegetació. La tartera està arranjada. És una antiga via romana. Les marques vermelles són constants i el darrer tram de la pujada a l'Augstbordpass (2.894 m) és costerut i es fa llarg. Un cop al pas, les marques passen a ser blanques i vermelles. Entrem a la vall de Turtmantal. Només hem de baixar 1.000 m per una zona de pastures fins a Gruben. Mentre baixem, veiem davant nostre, cap a l'oest, el Meidpass que superarem demà. Ens espera un bon hotel amb mansarda i bon sopar.

Poble petit i sense serveis. Tan sols, i no és poc, el típic autobús postal.

NOVENA JORNADA

És la nostra darrera etapa. Estem cansats, tenim el cotxe a Zinal i aquest hotel ha resultat acollidor. Decidim deixar a l'hotel el pes de les motxilles, i fem la ruta amb les quatre coses que pensem que necessitarem pel dia, i que com sempre acabem no utilitzant. Ja tornarem al vespre amb el cotxe i donarem per acabat el Tour.

Sortim del poble creuant el riu per un pont de fusta. Anem seguint els indicadors del Meidpass. Guanyem alçada ràpidament fins a Meiden Mittlere Stafel (2.273 m), on hi ha un petit refugi privat que a l'estiu amplien amb dos grans tipis indis. És un dia fred i boirós i el lloc té el seu encant. Des d'aquí comencem a trobar tots els rètols que ens indiquen l'Hotel Weisshorn cap al que ens dirigim.

Passem per un estany i superem el darrer tram d'accés al coll (2.790 m). Enfilem la baixada cap a l'Hotel Weisshorn. Ens cal baixar fins a creuar el riu a 2.200 m per tornar a pujar fins a l'Hotel seguint el «camí dels planetes». Comencem per Uranus i amunt... La pujada es fa pesada. L'hotel és una centenària instal·lació, decadent per fora però acollidora per dins. És curiós: un hotel d'aquestes característiques al bell mig de la muntanya. Des de l'hotel (2.337 m) seguim remuntant un centenar de metres, i mantindrem alçada fins que iniciem el descens. A la nostra dreta veiem la ruta de la primera etapa, la vall de

Durant la quarta jornada baixem pel costat d'una cascada fins a les granges Chevalier.

ELS REFUGIS

A la pàgina www.tourducervin.ch trobareu tota la informació actualitzada sobre allotjaments i possibilitats de combinació d'altres etapes.

INTERNET

www.tourdelcervin.ch
www.refugivaldostini.it
www.grande-dixence.ch

Alta Savoia

www.sdis74.fr
canal-e@sdis74.fr

Vall d'Aosta

www.regione.vda.it
protezionecivile@regione.vda.it

Valais

www.ocvs.ch
telecam@ocvs.ch

CARTOGRAFIA

Tour du Cervin - Tour
 Matterhorn - Giro del Cervino.
 Wanderkarte - Carta
 Excursionistica - Carte de
 randonnée pédestre - Hiking
 map. 1:50.000. Valrando.
 Edition: IG IVRN

GUIES

MUÑOZ, Cándido. *Tour del Cervino. Trekking por el país del Matterhorn.* Madrid: Ediciones Desnivel, 2006.

FAIRBAIRN, Helen et al. *Trekking en los Alpes.* Barcelona: Lonely Planet - Editorial Planeta, 2004.

Zinal. Ara, les marques són unes Z grogues que senyalitzen el recorregut Sierre-Zinal, que és una coneguda cursa de muntanya. El sender discorre a mitja alçada sobre la vall, entre sistemes de protecció d'allaus. La baixada és dreta i continua fins a Zinal, que és el final.

L'endemà, aprofitant les entrades que ens van regalar els informadors de la gelera d'Arolla vam anar a visitar l'embassament de Dix a la veïna vall d'Héremence. Construït l'any 1961, té una alçada de 261m, una llargada de corona de 700 m, i dona lloc a un embassament de 6.000.000 de m³ d'aigua. Regula l'aigua de 35 geleres del Valais, connectades per més d'un centenar de quilòmetres de galeries subterrànies. Tota una obra d'enginyeria digna de veure, i que és oberta al públic. Resulta ser un dels més grans d'Europa. Cal demanar hora de visita. Consulteu el web.

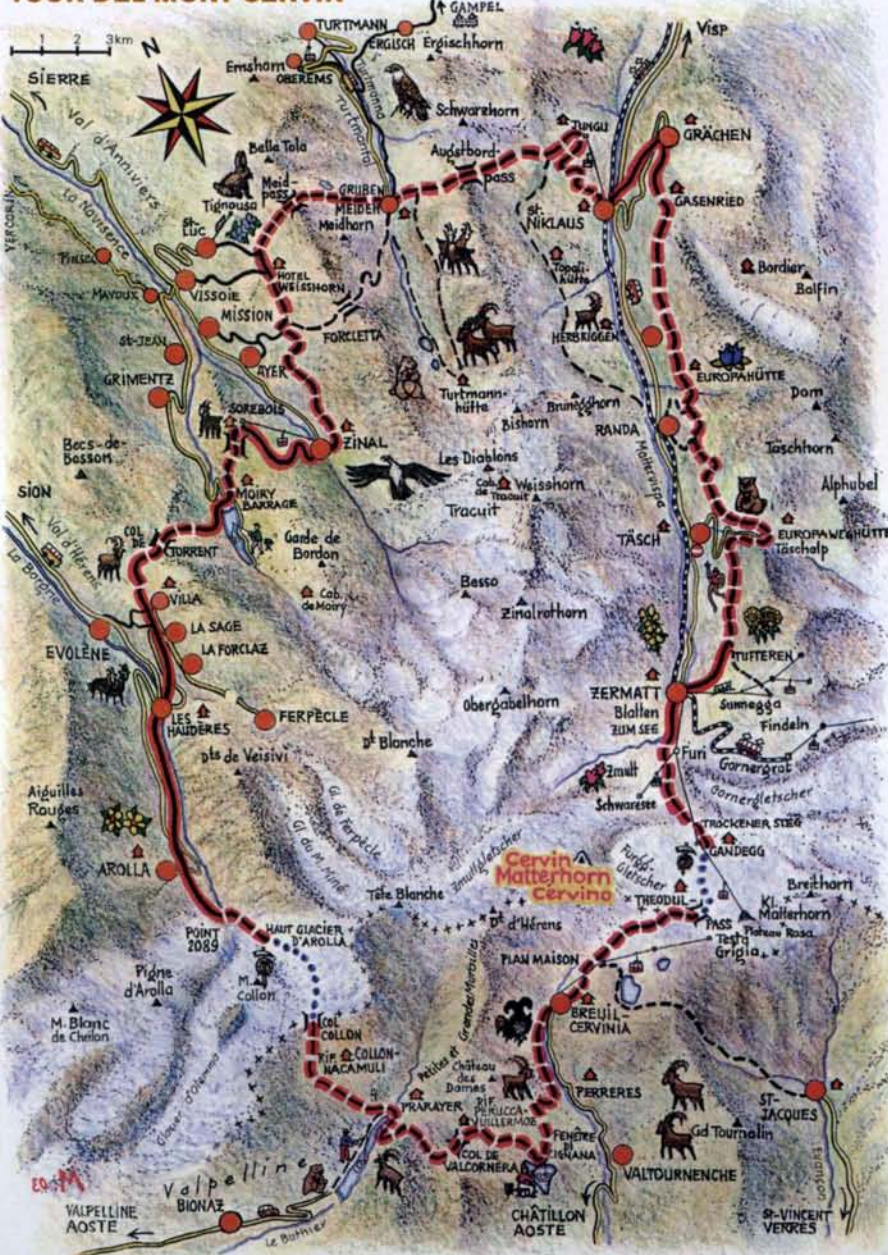
TOTAL RECORREGUT

DTP: 9.877 m Itinerari realitzat pels autors
 DTB: 9.309 m entre els dies 6 i 14
 HT: 57 h. de setembre del 2007.

Recomanacions

- És una ruta llarga que es pot fer en més o menys etapes, tot i que no és gaire transitada. Si es vol fer en nou dies, us recomanariem agafar tots els mitjans de transport públic possibles.
- La temporada acaba a començaments de setembre i els refugis comencen a tancar.
- Convé portar piolet i grampons, tot i que només els vam utilitzar a la gelera d'Arolla i a la baixada del Teodulo.
- No hi ha cap tram equipat que requereixi un material especial. Cal anar amb compte i prou.
- Com que passem per diversos pobles, ens podem proveir sense problemes de menjar.

TOUR DEL MONT CERVIN

Yellowstone

**el parc més cèlebre
i més antic dels Estats Units**

Autors: **Valentí González i Enric Ventura i Lecha**

El fabulós parc de Yellowstone és situat al nord-oest de l'estat de Wyoming. Forma part de les muntanyes Rocalloses. Els paisatges, la fauna, la flora, però sobretot el conjunt divers de fenòmens termals derivats del seu origen volcànic són el seus principals atractius. Envoltat d'altres muntanyes, Yellowstone es mostra al visitant com un espectacle natural en estat pur. Al llarg de l'any milers de persones visiten el parc per gaudir dels espectaculars i sobtats esclats dels guèisers, de les fonts d'aigües calentes, dels boscos i dels grans mamífers que hi viuen. Hi ha pocs llocs al món on puguis aturar-te per contemplar un impressionant capvespre envoltat del silenci que la natura t'ofereix en pondre's el sol, mentre, tranquil·lament, una bandada de bisons s'abeuren a prop teu.

Un canyó de 40 km de llarg i 500 m de profunditat, excavat pel riu al llarg de milions d'anys. La força del riu Yellowstone ha esculpit en alguns trams unes impressionants parets gairebé verticals que llueixen un color groc molt característic, motiu del nom pel qual es coneix aquest parc.

Una allau de sensacions et vénen a sobre quan trepitges per primera vegada Yellowstone. Aquell lloc mític, que de ben petit coneixies, el tens davant, i els paisatges, els guèisers, la flora i la fauna que tantes vegades has vist als documentals passen ràpidament pel teu cap

ABLESTOCK

YELLOWSTONE, EL PRIMER PARC NACIONAL DEL MÓN

Una allau de sensacions et vénen a sobre quan trepitges per primera vegada Yellowstone. Aquell lloc mític, que de ben petit coneixies, el tens davant, i els paisatges, els guèisers, la flora i la fauna que tantes vegades has vist als documentals passen ràpidament pel teu cap.

Recordes com John Colter, el primer blanc que va explorar aquelles terres als voltants de 1807 quan només eren habitades pels bannock, els shoshone, els crow i d'altres tribus, va quedar impressionat pels paisatges i per l'abundància de fauna que hi vivia. Aquesta riquesa va atreure els paranyers que a mitjan segle van recórrer la regió a la caça de pells.

L'era de les exploracions de Yellowstone començà el 1860, però no va ser fins el 1871, en arribar una expedició dirigida pel geòleg Ferdinand V. Hayden,

quan s'obtingueren les primeres dades científiques que demostraven el gran valor de Yellowstone. Aquestes dades i les magnífiques fotografies preses per William H. Jackson van convèncer el Congrés dels Estats Units i el seu president, Ulysses S. Grant, a signar el decret de creació del primer parc nacional del món el 2 de març de 1872.

Yellowstone està situat a la cantonada nord-oest de l'estat de Wyoming, encara que té una petita part a l'estat de Idaho i una altra a l'estat de Montana. Té una extensió de 8.983 km², una quarta part de Catalunya, i forma part de les muntanyes Rocalloses. Connecta al sud amb un altre lloc d'una bellesa impressionant, el parc nacional Grand Teton.

En arribar a Yellowstone, el servei de guardes forestals et dona tot tipus d'informació per gaudir de les meravelles del parc. Un cop d'ull al mapa que et proporcionen et fa veure de seguida la grandesa del

lloc. Yellowstone té gairebé 700 km de carretera asfaltada que formen un gran «vuit», 5 accessos i cinc zones principals de descans per als visitants. Els 700 km de carreteres, que arriben als principals punts d'interès, i el cinc punts de descans concentren pràcticament la totalitat dels visitants i deixen la resta del parc fora de l'activitat turística, únicament accessible gràcies als gairebé 2.000 km de camins que hi ha. De seguida te'n adones, encara que no en tens la sensació, que trepitges un lloc d'altitud considerable i que t'envolten muntanyes molt elevades: Eagle Peak, al sud-est del parc, amb 3.462 m és el punt més alt i Reese Creek amb 1.610 m és la cota més baixa.

El paisatge del Yellowstone és el resultat d'erupcions volcàniques enormes que s'han anat produint diverses vegades des de fa dos milions d'anys, la més recent fa 600.000 anys. El parc presenta, més o menys en la seva zona central, el traçat d'una enorme caldera volcànica d'aproximadament 48 x 64 km d'extensió. Yellowstone, geogràficament, és un altiplà envoltat de muntanyes, però realment és el cràter d'un volcà, no extingit del tot, que es va enfonsar.

Actualment Yellowstone no és una zona volcànicament inactiva, ni de bon tros; de fet podríem dir que encara està en contínua formació. El seu poder volcànic es demostra diàriament amb l'activitat d'uns 10.000 fenòmens geotèrmics comptabilitzats al parc. És la concentració de fenòmens termals més important del món.

Hi ha quatre tipus bàsics de fenòmens geotèrmics: guèisers (actualment uns 200-250 actius), fonts d'aigües calentes, fumaroles i dipòsits de fang. Als guèisers, l'aigua de la pluja i de la neu s'infiltra en les profunditats de la terra i entra en contacte amb les roques de l'interior, que estan calentes perquè es troben en contacte amb el magma. L'aigua s'escalfa, agafa molta pressió i torna a pujar a la superfície aprofitant les fissures i les esquerdes. Aquestes fissures i esquerdes són com un autèntic sistema subterrani de canonades. Si el camí a la superfície és estret, l'aigua arriba molt calenta i amb molta pressió, surt de cop i es produeix l'erupció típica del guèiser. És com una olla a pressió.

Les fonts d'aigües calentes són semblants als guèisers, però l'aigua arriba a la superfície per vies amples i s'acaba refredant una mica i no surt amb tanta pressió. Els colors diferents que veiem als brolladors són producte de la refracció de la llum sobre les partícules minerals que estan suspeses en l'aigua i sobre els microorganismes que hi viuen.

Les fumaroles són com una mena de respiralls que hi ha a l'escorça de la terra. El subministrament d'aigua no és tan abundant com en les fonts d'aigües calentes i en els guèisers. Quantitats petites d'aigua entren en contacte amb les roques calentes subterrànies i s'evaporen. El vapor puja per les fissures i surt pel respiradors. De vegades surt amb força, i fa un soroll com un xiulet o un bram.

Als dipòsits de fang els microorganismes transformen el sulfur d'hidrogen de l'interior de la terra

en àcid sulfúric, que dissol les roques dels voltants i les converteix en argila, que alhora es barreja amb el vapor i l'aigua que puja i dona lloc a una mena de fang de colors i consistències diferents.

Tota una sèrie de llacs esquitxen la geografia del parc, però de tots aquests destaca especialment per les seves dimensions el llac Yellowstone. És situat a 2.357 m d'altitud, i és el llac de muntanya més gran d'Amèrica del Nord, i possiblement del món. Té una superfície de 360 km², 32 km de longitud i 23 d'amplada màximes, una profunditat mitjana de 43 m i una fondària màxima de 122 m, i l'envolten 177 km de platja.

El riu Yellowstone travessa el parc de sud a nord, i al mig del seu recorregut ha creat un congost

Un dels brolladors d'aigües calentes que es poden veure a Yellowstone. La varietat de colors que llueixen aquests fenòmens termals són un veritable espectacle.

Exemplars de bisó força fàcils de veure: de cos robust i de cap gros, amb banyes als costats, implantades sobre un front ample; l'esquena és molt alta, amb un gep voluminós.

Els incendis naturals es vigilen però no s'apaguen. El foc mata menys animals que el fred a l'hivern perquè l'enorme extensió de Yellowstone permet sempre als animals trobar un lloc segur i, a llarg termini, els efectes del foc són beneficiosos per a la flora

espectacular d'uns 38,5 km de longitud i d'uns gairebé 370 m de profunditat màxima. Hi ha diverses cascades entre les quals destaca Lower Falls, de 94 m d'alçada. Les roques del congost llueixen un característic color groc a causa de l'oxidació del ferro que contenen, aquest és el motiu del nom pel qual es coneix el parc.

Els incendis a Yellowstone

Un dels aspectes més interessants de Yellowstone és la gestió que es fa davant de fets tan controvertits com els incendis forestals. L'any 1963, el Servei de Parcs Nacionals dels Estats Units va decidir no apagar els incendis naturals, produïts normalment per llamps. Aquests incendis es vigilen però no s'apaguen, sempre que no afectin les vides humanes o les propietats. S'han fet estudis sobre els efectes dels incendis a la fauna i a la vegetació, i les conclusions són ben clares: el foc mata menys animals que el fred a l'hivern perquè l'enorme extensió de Yellowstone permet sempre als animals trobar un lloc segur i, a llarg termini, els efectes del foc són beneficiosos per a la flora. En efecte, la descomposició de la fusta cremada retorna els nutrients al sòl i els fa aprofitables per a les plantes. Els estudis desenvolupats al parc demostren que el sòl és un 30 % més ric en nutrients en àrees cremades.

Durant el 1988, les condicions ambientals que es van produir a Yellowstone (baixíssima humitat

ambiental, manca d'aigua de pluja, altes temperatures, forts vents) van originar un incendi descomunal que va durar cinc mesos, des de juliol al novembre, i que va cremar la meitat de l'extensió del parc. Molta gent va pensar que el parc havia mort, però la natura va demostrar que, si la deixen, té un poder de regeneració sorprenent. Actualment, la marca de l'incendi de 1988 es veu, però també s'aprecia la ràpida recuperació que es va iniciar. Aquest incendi va provocar la mort de 300 grans mamífers. Van participar 25.000 persones en l'extinció del foc, que finalment es va vèncer gràcies a les pluges i les nevades de la tardor.

L'incendi va obrir clarianes immenses i les plantes petites van aprofitar la màxima entrada de llum i més espai per desenvolupar-se, per créixer ràpidament. Únicament, mig centímetre de fondària de sòl va quedar calcinat, això va permetre que la majoria de les arrels quedessin intactes. Mentrestant, sota el paisatge cremat i desolat, milions i milions de llavors de coníferes estaven germinant ajudades per l'escalfor del mateix incendi. La major part de les zones afectades es van recuperar en un període d'un a deu anys.

En definitiva, la direcció del parc veu el foc com un element que forma part de la dinàmica de l'ecosistema, que permet la seva revitalització i que augmenta la biodiversitat vegetal. Cada any es comptabilitzen de mitjana uns 22 focs, dels quals un 80 % són naturals i s'apaguen sols.

LA VEGETACIÓ I LA FLORA: EL DOMINI DE LES CONÍFERES

Aproximadament el 80 % del parc és àrea forestal subalpina, i el 60 % són pinedes de *Pinus contorta* (*lodgepole pine*), és per això que aquest pi esdevé l'arbre dominant de Yellowstone. Malgrat aquest domini de la pineda també s'hi desenvolupen praderies, tant semiseques com d'humides, boscos de ribera, àrees alpines i un bon grapat de llacs. Aquesta varietat d'hàbitats permet que hi visqui una rica i variada flora. Com a conseqüència de la calor del subsòl es produeix un fet força curiós, que és el desenvolupament de pastures a l'hivern, fet que aprofiten els grans mamífers per alimentar-se durant aquest període.

Una de les plantes més emblemàtiques del parc és el *fireweed* (*Epilobium angustifolium*) que vol dir «herba del foc», molt coneguda per nosaltres perquè és habitual en les clarianes dels boscos subalpins del nostre país. És una planta de gran valor pedagògic per als guardes forestals, i és un dels temes principals en les seves explicacions quan parlen als turistes sobre la gestió dels incendis al parc. És una planta que es desenvolupa amb vigoria en les clarianes produïdes pels incendis. La veuen com un símptoma de regeneració de les zones cremades.

Una altre aspecte força particular de la flora de Yellowstone és que al parc hi ha la concentració d'arbres petrificats més gran del món. Són els coneguts *redwoods*. La seva presència demostra que les remotes condicions climatològiques de Yellowstone

V. GONZALEZ

Un magnífic ant americà mascle. És un animal corpulent, amb potes llargues, el dors una mica geperut i el coll curt. La cornamenta del mascle és enorme, formada per dues banyes en forma de pala.

eren molt més calentes i humides que no pas ara.

LA FAUNA: OSSOS I BISONS

Sense cap mena de dubte l'animal més emblemàtic del parc és l'ós; hi conviuen dues espècies: l'ós negre i l'ós bru, encara que el més comú és el negre, del qual hi ha comptabilitzats prop de 700 caps. No resulta gaire difícil poder-los veure i fotografiar, això sí, a una certa distància.

En segon terme hi ha el bisó amb uns 4.000 caps, també força fàcil de veure. Nombroses espècies de cérvols i ants, uns 30.000 caps completen la fauna

més o menys visible. També hi ha d'altres espècies com el llop, linx, coiote, castors, guineus, esquirols, óssos rentadors, mosteles, marmotes i d'altres menys coneguts, encara que tots aquests són més fonedissos.

Pel que fa a l'ornitologia, la llista d'espècies és molt diversa i als llacs que hi ha repartit per tot el territori també hi viuen nombroses espècies de peixos.

En definitiva una delícia per als amants de la natura. Resulta d'allò més habitual veure al marge de la carretera una bona colla de cotxes aturats i turistes equipats amb enormes teleobjectius fent fotografies als animals.

L'animal més emblemàtic del parc de Yellowstone és l'ós

Yellowstone

Com i quan hi podem anar

Cal partir de Salt Lake City, capital de l'estat d'Utah, ja que el seu aeroport és de caire internacional. Des d'aquesta capital prendrem l'autopista interestatal 15 en direcció nord fins a la sortida 364, a Brigham City; d'allí agafarem la carretera estatal 89 direcció Logan i Garden City, just a la frontera amb l'estat d'Idaho. Dins d'aquest estat seguirem la mateixa carretera, sempre en direcció nord, fins a arribar a Geneva, a l'estat de Wyoming. La mateixa carretera 89, considerada escènica i d'interès turístic, ens durà a Afton, Alpine i Jackson.

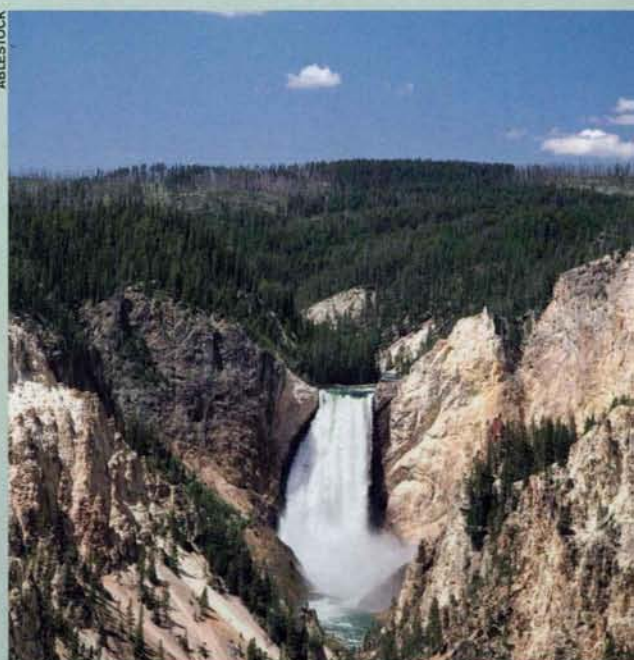
Aquesta ruta ens permetrà passar per un altre parc nacional, el Grand Teton; un cop travessat aquest parc ens trobarem a l'entrada sud de Yellowstone. En total són 500 km que ens serviran per travessar diverses regions forestals protegides. És el que els americans anomenen *National Forest*, tot seguint la serralada de les muntanyes Rocalloses. En el poble de Jackson, dedicat exclusivament al turisme, hi trobarem tota mena de serveis d'avitallament.

El parc té cinc entrades tot i que molt separades. Dues a la regió nord, dues a la regió central i una al sud, que és la més freqüentada, amb una sola carretera que fa un *loop* en forma de 8. Donar la volta a aquest *loop* representen 700 km.

És aconsellable visitar aquest parc entre els mesos de juny i setembre. A partir d'octubre i fins al mes de maig, totes les entrades estan tancades excepte les dues del vessant nord, per bé que no pots endinsar-te gaire perquè la neu ho impedeix.

És una regió molt freda amb grans precipitacions nivals. A l'hivern s'assoleixen temperatures entre -15°C i -20°C; en canvi, als mesos d'estiu les temperatures oscil·len entre els 15°C i 25°C positius.

ABLESTOCK

Upper Falls (Les cascades superiors) és un impressionant salt d'aigua de 103 m.

EXCURSIONS I RECORREGUTS RECOMANATS

Old Faithful és el guèiser més famós i conegut del món. La seva erupció és contínua en intervals de 33-120 minuts, és a dir unes 20-23 vegades al dia. No és el guèiser més gran de Yellowstone, ni tampoc el més espectacular, però la seva constància el fa ser el més visitat del parc. L'erupció més gran ha estat de 56 m i la més petita de 32,3 m.

V. GONZÁLEZ

El concepte excursions i travesses tal i com nosaltres l'entendem, resulta complicat i difícil d'aplicar-lo en un espai de terreny tant gran i gens habitat. De tota manera, el que sí que hi ha a tots els parcs nacionals americans són uns camins controlats, que han fet les autoritats del parc, i que serveixen al turista per fer excursions i gaudir, de manera segura, de la bellesa de la natura. Són els famosos «trails», que a Yellowstone arriben als 2.000 km. Fora d'aquest sistema d'excursionisme controlat, es requereixen permisos especials, registrar-se a les oficines del parc, anar armat, notificar el motiu d'expedició, etc.

Hem escollit tres excursions en zones ben diferents del parc: la primera a la zona nord del parc, la segona a la zona de la caldera i l'última a la regió sud. Això ens donarà una visió més àmplia d'aquest parc meravellós. S'ha de tenir en compte, però, que entre els itineraris proposats hi ha centenars de quilòmetres de distància.

1. Ascensió al Mount Washburn (3.122 m)

Hi ha dues rutes per ascendir al mont Washburn: el camí del sud que comença al Dunraven Pass i el camí del nord que comença al parking de la carretera de Chittender Road. Tots dos camins pugen fortament uns 400 m al llarg d'un 5 km, tot i que nosaltres recomanem fer el camí del nord perquè està més ben senyalat.

La vista que es gaudeix des del cim és immillorable, i les panoràmiques arriben un centenar de quilòmetres en totes direccions; en dies clars es veu el grandíol llac de Yellowstone, i la vista arriba fins al parc del Grand Teton.

Si fem l'excursió el mes de juliol gaudirem d'un paisatge bucòlic mentre travessem unes impressionants terrasses on les flors silvestres envaeixen els pendents en una munió de formes i colors.

Heu de dur roba d'abric i d'aixopluc pel vent i la pluja; aigua, menjar energètic i crema solar, perquè les condicions al cim solen ser força fredes i ventoses i les tempestes de tarda són molt freqüents.

La distància comptant l'anada i la tornada és de 10 km, i la dificultat de l'excursió és moderada, però requereix gent avesada a moure's per l'alta muntanya.

De tota manera s'ha de tenir en compte que aquesta zona del parc està tancada des de mig octubre fins a mitjans juny.

2. Excursió a les cascades Mystic Falls

El camí comença a 3,2 km d'Old Faithful, a la carretera principal que va a Biscuit Basin. El sender va paral·lel a la riba esquerra del riu Little Firehole River. A prop de la cascada el camí fa unes giragonses força pronunciades amb pujades i baixades fins a arribar a unes terrasses superiors, amb magnífiques vistes. Des d'aquest punt es pot fer un petita volta d'uns 500 m fins a trobar el camí Little Firehole Meadows.

Un cop hi arribem, veurem una cascada d'uns 30 m d'alçada, d'una gran bellesa per l'entorn feréstec en què es troba. El camí de tornada a Biscuit

Basin gira a la dreta i baixa fins a veure una panoràmica de l'Old Faithful. Tot seguit continuarem baixant fins a retrobar el camí de Mystic Falls.

La distància a recórrer és més aviat curta: uns 4 km en total, i sense massa desnivell, que es pot fer en un matí.

3. Excursió al llac Shoshone Lake, via De Lacy Creek

El llac més important i gran del parc és el Yellowstone Lake, que tindrem ocasió de veure perquè la carretera el voreja al llarg de 80 km des de West Thumb fins a Fishing Bridge. Nosaltres hem escollit una excursió al llac Shoshone, més petit i més feréstec, que és a l'oest del parc.

El camí comença a De Lacy Creek, a 14,2 km a l'oest de West Thumb Junction, on hi ha un aparcament per a cotxes. El paisatge és molt variat, i es travessen zones de bosc molt espesses, amb immensos avets i pins, clarianes i molles fins arribar als voltants del llac. Un cop hi arribem tindrem una sensació absoluta de solitud en un entorn gens humanitzat. La distància, comptant l'anada i la tornada, és de 9,7 km, i la dificultat de l'excursió és moderada.

Més informació

Yellowstone Nat'l Park
Information Office
☎ 30 734 473 81
www.yellowstone.national-park.com

Els brolladors d'aigua calenta, com els que hi ha a la zona de Mammoth Hot Springs han creat unes formacions minerals realment espectaculars. Són les terrasses de travertí (roca calcària sedimentària). Semblen escales o graderies que la natura ha anat creant al llarg de milers d'anys. Cada dia, gota a gota, aquestes terrasses es van formant i van creixent gràcies a la solidificació del material calcari que l'aigua que surt dels brolladors duu dissolta. Les més famoses i més actives són les graderies que hi ha a Minerva Terrace. En alguns llocs de les terrasses de Mammoth el travertí creix gairebé 1 m a l'any. El color és producte dels diversos microorganismes que viuen a l'aigua.

Les ermites de

Text: **Ernest Zaragoza Pascual.**

Rector de Castell i de Fenals-Platja d'Aro

Dibuixos: **Jordi Solà Franquesa**

Aquest article ens transporta a la vida ermitana de Montserrat, al bell mig d'aquesta muntanya emblemàtica i única, que ha esdevingut un símbol nacional i espiritual de Catalunya. Aquesta és la veritable història dels ermitans de Montserrat que no havíem sentit mai.

SANT ONOFRE. MONTSERRAT. SEGLE XVIII

De tota la vida que he sentit una forta atracció per la vida ermitana des d'aquell dia que, quan tenia només catorze anys, vaig deixar secretament casa meua per a menar vida contemplativa a l'ermita de Sant Baldiri d'Ardenya. Vint-i-cinc anys més tard vaig tenir ocasió de passar alguns mesos al monestir de Montserrat, que vaig aprofitar per cercar en el seu arxiu i biblioteca totes les notícies que vaig poder trobar sobre la vida ermitana, ermites i ermitans montserratins, que després vaig publicar en el llibre intitulat: *Els ermitans de Montserrat. Història d'una institució benedictina singular*, Montserrat, 1993 (Col·lecció Subsidia Monàstica, núm. 20).

Ara el senyor Jordi Solà, vinculat a Montserrat des de la seva infantesa, on visqué quatre anys, en els quals visità sovint les ermites en el temps d'esbarjo, pujant-hi per l'escala dreta, i enamorat de Montserrat, especialment com a lloc emblemàtic i símbol nacional i religiós de Catalunya, ha dedicat moltes hores a estudiar l'origen de les ermites, i després de fer un notable treball de recerca, ha recreat al detall i a la ploma, de la qual n'és mestre, totes i cadascuna de les ermites conegudes i algunes altres, de les quals ell ha descobert en el seu lloc primitiu d'emplaçament.

La història dels ermitans de Montserrat

Val a dir que a Montserrat, els ermitans precediren als monjos. De fet existien ja al segle IX, perquè sabem que el comte Guifré I el Pelós donà a l'abadia de Santa Maria de Ripoll el 933 quatre ermites, dues a la part alta de la muntanya: Santa Maria i Sant Iscle, la primera de les quals donaria origen al

Montserrat

monestir; Sant Pere i Sant Martí, al peu de la mateixa muntanya, dins la zona de Monistrol. Però n'hi havia d'altres, com la de Santa Cecília (901) transformada en monestir per l'abat Cesari el 945, i Sant Miquel.

El nombre d'ermites i ermitans varià segons les èpoques, però la vida ermitana refluï arran de la fundació del priorat de Santa Maria, pel cèlebre Oliba, abat de Ripoll el 1025. De fet, el primer ermità conegut és Garí (1057), que vivia a Sant Miquel, la figura del qual ens ha pervingut envoltat de llegenda des del segle XIII. Al principi els ermitans estaven sota la jurisdicció del bisbe de Barcelona. Al segle XIV la vida ermitana era florent, perquè l'any 1316 hi havia sis ermitans, dos d'ells sacerdots, i el 1329 eren nou, i aviat van arribar a catorze i més. Però fou el papa Benet XIII qui, en erigir en abadia el monestir de Santa Maria de Montserrat (1409), determinà que els ermitans fossin només dotze, tots depenents de la jurisdicció de l'abat, el qual nomenava el pare vicari dels ermitans. L'abat Antoni Pere Ferrer els donà unes constitucions el 1456, en les quals establí les disset festes anuals en les quals els ermitans havien de baixar al monestir a participar de la litúrgia i el menjar amb la comunitat.

Del segle XV el més famós dels ermitans fou Bernat Boïl, fill de Zaidín (Osca, però bisbat de Lleida), nascut el 1445, home de confiança del rei Ferran el Catòlic, ordenat prevere el 1481 i nomenat vicari dels ermitans. Estant a l'ermita de la Trinitat traduí al castellà el *De Religione* de l'abat Isaac d'Estel·la. El 1492 es féu frare mínim, i el 1493 acompanyà

Colom en el seu segon viatge a Amèrica, on celebrà la primera missa en aquell continent nou i després retornà a Catalunya, on morí abat de Cuixà el 1505.

Però qui donà una gran embranzida a la vida ermitana montserratina el 1493 fou el benedictí val·lisoletà García Jiménez de Cisneros, prior i abat reformador de Montserrat, que reorganitzà la vida dels ermitans de la muntanya, i els donà unes constitucions sàvies i equilibrades que determinaren la vida, l'horari, el rés i les austeritats dels ermitans, com també la seva relació amb els pelegrins i amb el monestir, que regirien la vida ermitana montserratina més de tres segles, modificades només en part per la visita apostòlica de 1584 i per les visites dels visitadors benedictins de la Congregació Val·lisoletana.

Val a dir que l'ermitori estava dividit en dues zones, denominades Tebes i Tebaida, separades per la vall de Santa Maria, amb la cèntrica i més gran ermita de Santa Anna, on vivia el pare vicari —abans havia viscut a la de la Santíssima Trinitat—, que era el seu superior immediat nomenat per l'abat del monestir, on es reunien setmanalment pels actes comunitaris, especialment per oir missa, confessar-se, etc., llevat dels dies més solemnes o quan moria un monjo, que baixaven al monestir.

Les vocacions no faltaven. Fins al segle XIV quasi tots eren de la corona d'Aragó, però després n'hi hagué de tot Espanya. L'ermità era rebut per l'abat, feia el seu any de noviciat al monestir, i esmerçava part del seu temps en serveis humils. I després de professar els quatre vots de pobresa, castedat, obediència i estabilitat a la muntanya, havia d'esperar

García Jiménez de Cisneros, prior i abat reformador de Montserrat, reorganitzà la vida dels ermitans de la muntanya, i els donà unes constitucions sàvies i equilibrades que determinaren la vida, dels ermitans, com també la seva relació amb els pelegrins i amb el monestir

ERMITA DE SANT JAUME. MONTSERRAT. SEGLE XVIII

2.506.

Dedicaven força temps a la lectura espiritual i al treball manual, consistent especialment en el conreu dels seus hortets, on plantaven verdures, flors, herbes medicinals i arbres fruiters, i feien culleres i creus de boix, que regalaven als visitants

que l'abat els donés llicència per ocupar una ermita vacant, començant per la més alta i llunyana del monestir, que era la de Sant Jeroni, envestida per vents forts, freds i calors, fins que vacant alguna altra ermita, sigui per mort de l'ermità, o per haver-se traslladat definitivament a la infermeria del monestir. Llavors els ermitans anaven passant d'una ermita a l'altra, i així estaven més a prop del monestir. Abans, però, havien de donar un memorial signat, on constava tot el que hi havia a l'ermita en deixar-la i en rebien el corresponent, a la nova ermita.

L'hàbit dels ermitans era el mateix que el dels monjos, però canviada la cogulla per una capa, tot de color negre primer, i després de color terrós. Els que no eren clergues s'havien de deixar la barba i els cabells llargs, i els clergues afaitar-se i portar tonsura al cap. Hi havia també monjos que amb permís de l'abat ocupaven una ermita durant temporades més o menys llargues. Tots els ermitans eren proveïts dues vegades per setmana de queviures, especialment de pa i de vi, i d'altres coses necessàries, que els ho pujaven els criats del monestir per mitjà d'atzembles.

Els ermitans menaven una intensa vida de pregària que els ocupava algunes hores al dia, començant pels matins de mitjanit, que alçant-se del llit tocaven la campana de la seva ermita, per avisar-se l'un veí a l'altre, i després les altres hores canòniques: laudes, prima, tèrcia, sexta, nona, vespres i completes. També dedicaven força temps a la lectura espiritual i al treball manual, consistent especialment en el conreu dels seus hortets, on plantaven verdures,

flors, herbes medicinals i arbres fruiters, i feien culleres i creus de boix, que després regalaven als visitants, als qual obsequiaven amb una mica de pa, vi i fruits secs, després d'haver-los invitat a pregar a la capella de l'ermita.

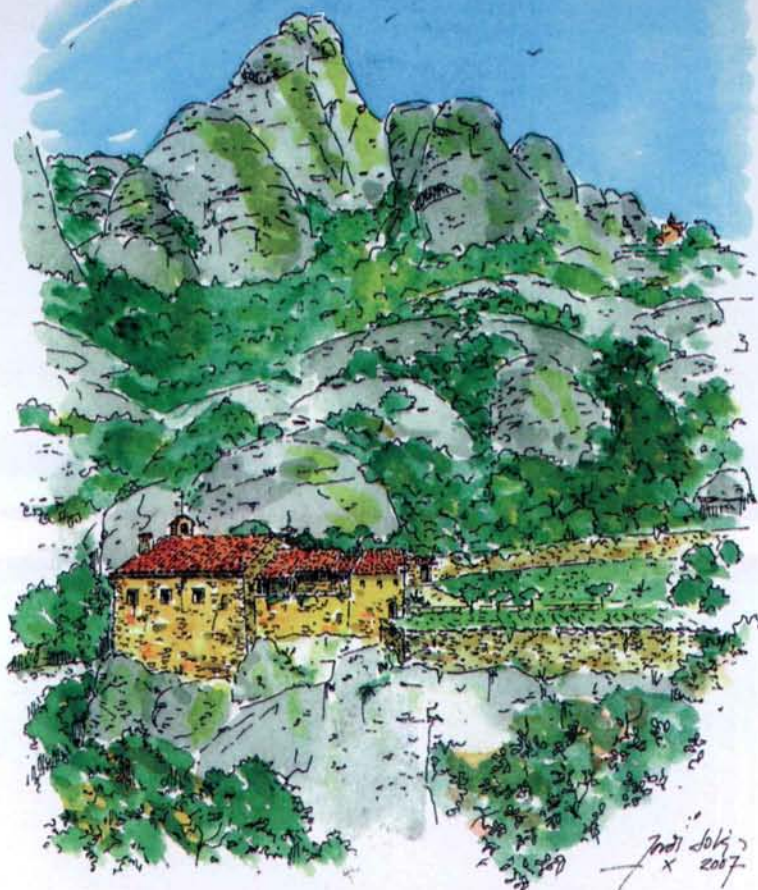
La vida i la mort de les ermites i dels ermitans

Algunes ermites s'havien arruïnades amb el pas del temps, però s'havien reconstruït en el mateix indret, no gaire lluny de l'antiga edificació, i d'altres tenien petits oratoris depenents. Les ermites eren diferents perquè la seva construcció depenia de la situació del lloc on estava bastida. Eren, de fet, monestirs minúsculs, perquè totes i cadascuna d'aquestes ermites tenien almenys aquestes dependències: la capella amb el seu altar, retaule i campaneret d'espaldana amb la seva campaneta, on l'ermita pregava, rebia els visitants i els invitava a pregar, i on s'aplegaven tots els ermitans per oïr missa el dia del seu títol; l'estudi, que era el lloc on estudiaven, llegien i treballaven manualment, el dormitori o cambra per dormir; una petita cuina i una habitació per guardar els estris per conrear l'hortet i guardar els productes recollits. Totes les ermites tenien per beure i regar el seu hortet una cisterna sovint cavada a la roca, on recollien l'aigua de la pluja i on alguns tenien peixos.

El segle XVI fou un segle florent d'ermitans, perquè prengueren l'hàbit una cinquantena de postulants, alguns memorables pels seus estudis o càrrecs, com ara l'aragonès Benito de Aragón, a l'ermita de

Santa Creu (1516), mort en olor de santedat, com els monjos preveres Dionisio Reinal, biscaí († 1575) i el neozelandès Pedro de Burgos († 1572), amic del duc de Béjar i educador dels seus fills, que publicà uns llibrets d'espiritualitat ben interessants, i també l'italià de l'ermita de Sant Joan, Benet de Tocco, parent de l'emperador Carles V, que assistí a la seva presa d'hàbit el 1542, el qual després fou abat de Montserrat i bisbe de Vic, Girona i Lleida. També cal fer esment de l'abat general basc de la Congregació de Valladolid, Plácido de Salinas; del venerable Sebastià de Viloslada, riojà, recol·lecte benedictí i abat d'alguns monestirs, entre aquests el de Sant Martí de Madrid, on fundà l'hospital de la Buena Dicha, on reposen les seves despulles; l'abat Bartomeu Garriga, que bastí l'actual església de Montserrat, i morí essent ermità l'any 1578; Ciríaco Pérez († 1637), que visqué a Sant Dimes i publicà a Barcelona un compendi breu d'exercicis espirituals, i el poeta Alonso de Santa María.

Al segle XVII la vida ermitana quedà afectada per la Guerra del Segadors, perquè el 1641, amb els monjos castellans expulsats de Montserrat per la Generalitat, marxaren també sis ermitans naturals de la corona de Castella; però de seguida prengueren l'hàbit altres candidats catalans, aragonesos, valencians, italians i francesos, en total seixanta-un, tots els quals perseveraren, essent el més famós de tots Pere Fouquet, «fray Pierres» († 1670).

ERMITA DE SANTA ANNA. MONTSERRAT. SEGLE XVIII

ERMITA DE LA SANTÍSSIMA TRINITAT O PALAU DE LES ERMITES. MONTSERRAT. SEGLE XVIII

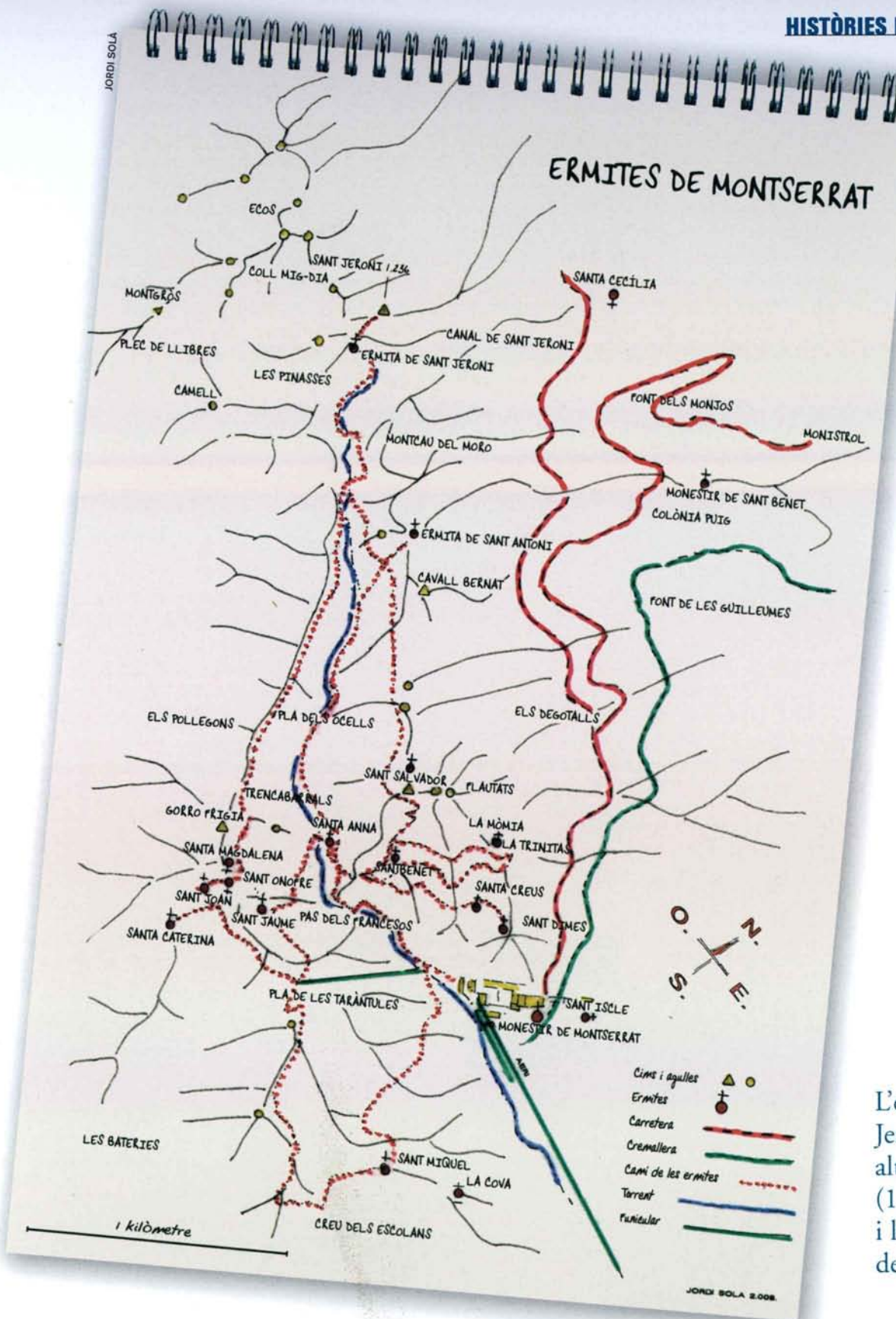
ERMITA DE SANT ANTONI. MONTSERRAT. SEGLE XVIII

L'extracció social dels ermitans era variada, fills de famílies humils i fills de famílies nobles i militars, i la seva formació anava des dels que gairebé no sabien llegir ni escriure, fins als que tenien estudis i sabien llengües diverses, seglars i preveres. En general eren persones madures d'uns trenta anys d'edat, que sentien una forta atracció vers la solitud i l'austeritat de la vida ermitana, sovint fastiguejats de les hipocresies mundanes i amb el desig de fer penitència per la seva vida pecadora anterior. La vida dels ermitans era solitària i austera, però si estaven malalts baixaven a curar-se a la infermeria del monestir, on hi havia també farmàcia. De manera que per la seva edat i les penalitats de la muntanya, la mitjana d'estança dels ermitans a les ermites al segle XVI era d'una quinzena d'anys, però augmentà al segle XVII a quasi el doble, i més encara al segle XVIII.

Al segle XVIII, la Guerra de Successió afectà els monjos castellans, que en nombre de quaranta-cinc foren expulsats del monestir; però no afectà gaire els ermitans, que durant aquests anys tots foren catalans. Acabada la guerra tornaren a acudir a Montserrat per fer-se ermitans candidats d'arreu de la península ibèrica, entre els quals excel·liren els portuguesos Manuel de Sousa († 1740) i Antonio Peyroto († 1766); el pintor romà Giorgio Antonio de Ricci († 1750); Ramón Mateu, de Seva († 1757); el maltès Pablo Gregg de Sant Rafael († 1788); el jerezà Romualdo de Godoy († 1796); el malagueny José Francisco González, que el 1798 passà a la trapa de Santa Sussagna, i els barcelonès Benet Torija († 1802), Miquel Hilarió Verthamon († 1808) i d'altres.

ERMITA DE SANT JERONI. MONTSERRAT. SEGLE XVIII

L'ermita de Sant Jeroni és la més alta de Montserrat (1.130 m) i la més allunyada del monestir

La vida austera i solitària dels ermitans els guanyà fama de santedat entre el pelegrins que els visitaven, com es pot comprovar en les relacions dels seus viatges que ens han deixat escrites els visitants estrangers d'excepció dels segles XV al XIX. Aquesta fama de santedat feia competència a la dels monjos i, per tant, no era gaire ben vista per bona part d'ells. D'ací que després de l'exclaustració de 1835

no es restaurés més la vida ermitana, considerada al final pel monestir més com una càrrega, i no pas com un ajut.

El segle XIX és un segle de decadència pels ermitans, primer perquè el 1809 les tropes franceses mataren els ermitans Agustí Pallejà i Benito Pastrana, i el 1811 cremaren algunes ermites i mataren també els ermitans Josep Broch, Maur Gaspar Pica-

ñol i Bernat Cots, de manera que només quedaven cinc ermitans. I la inseguretats regnant i la manca de mitjans feren que després de l'exclaustració del Trienni Constitucional (1820-23) s'obligués a residir en el monestir als pocs ermitans que quedaven fins a l'exclaustració general de 1835. Quan el 1844 l'abat Josep Blanch emprengué la restauració del monestir, tampoc no es restauraren les ermites, per manca de diners per restaurar-les, tot i que els ermitans maldaren perquè se'n restauressin algunes, per la qual cosa acudien fins i tot a instàncies superiors, religioses i civils, però sens èxit. Antoni Galí, últim ermità, morí a Barcelona el dia de Nadal de 1856.

Després de molts anys sense cap ermità, les ermites

anaren ensorrant-se, fins que el P. Estanislau Llopart († 2003), veritable baró de Déu, ressuscità la vida ermitana a la muntanya. Tingué alguns deixebles, homes i dones, que no perseveraren en la muntanya, si bé alguns monjos hi feren estades més o menys llargues. Actualment el lloc de les ermites encara respira aquest ambient de silenci i soledat, i algunes estan habitades per personatges originals a títol individual, però el seu estil de vida està molt allunyat del que tenien els ermitans dels segles anteriors.

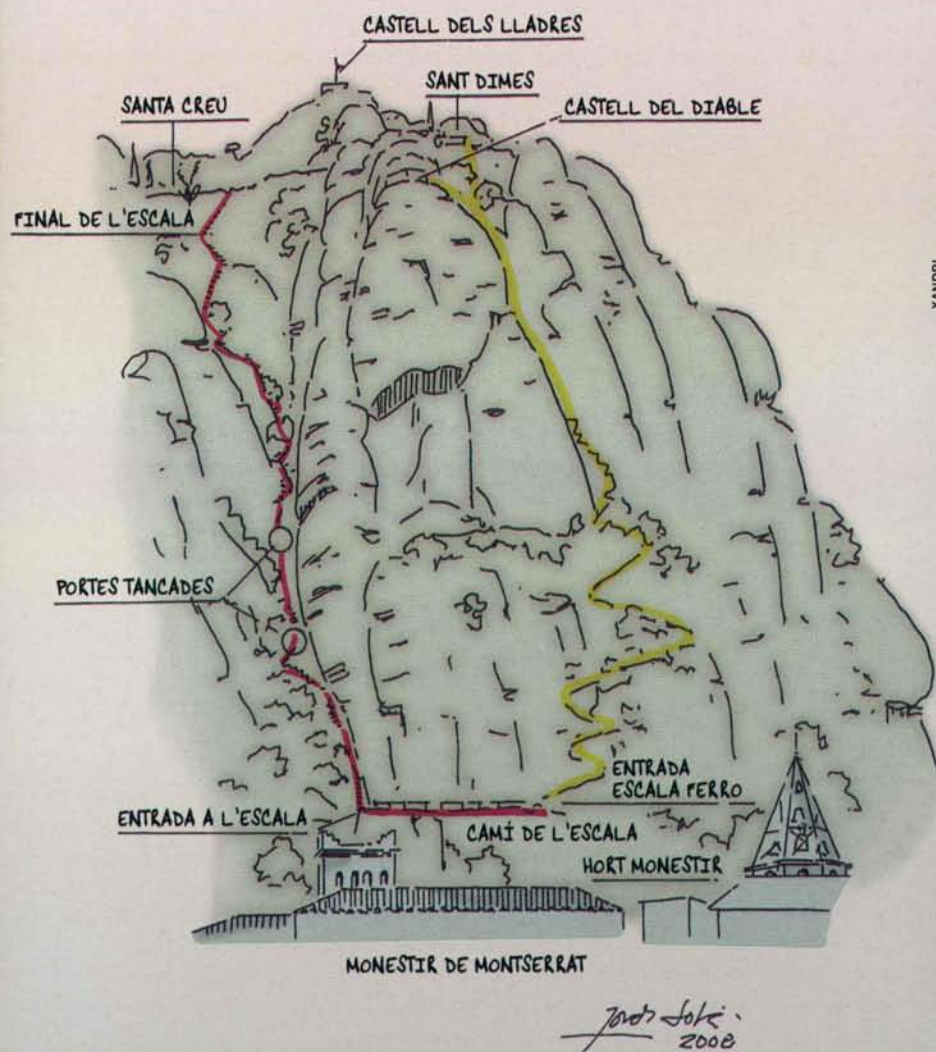
Jacint Verdaguier, que visità les ermites, orbes ja d'ermitans, planyent-se de veure-les deshabitades, posa en boca de la Moreneta aquesta sentida lamentació:

L'escala dreta de Montserrat

Per Jordi Solà i Franquesa

De la meua infantesa a Montserrat en tinc molts bons records, sobretot de les nostres passejades per les ermites i els seus camins i escales. Per això us vull parlar de l'escala dreta, la seva història i el seu origen, que és tan antic com la mateixa vida dels seus habitants.

De ben segur que devia ser un pas difícil per la canal, però de mica en mica el pas es féu més segur, i es construïren graons excavats en la roca, i alguna escala de fusta per superar la canal. Com que era el camí més recte i ràpid per arribar a les ermites que hi havia damunt del monestir, tingué la seva importància en aquell moment.

Inici de la pujada de l'escala dreta del monestir de Montserrat.

Cançó de les ermites

Portí corona de dotze ermites,
les habitaven tretze ermitans,
des de la terra semblen petites,
des de la Glòria semblaven grans.

D'una a una me les han preses,
les dotze perles del meu collar;
les dotze llànties per Déu enceses,
ai! ja no cremen en món altar.

Oh Catalunya, só ta Patrona,
torna'm, si et plau,
les dotze estrelles de ma corona,
que de més pures no en té el cel blau.

(O.C., Barcelona, 1974, p. 184)

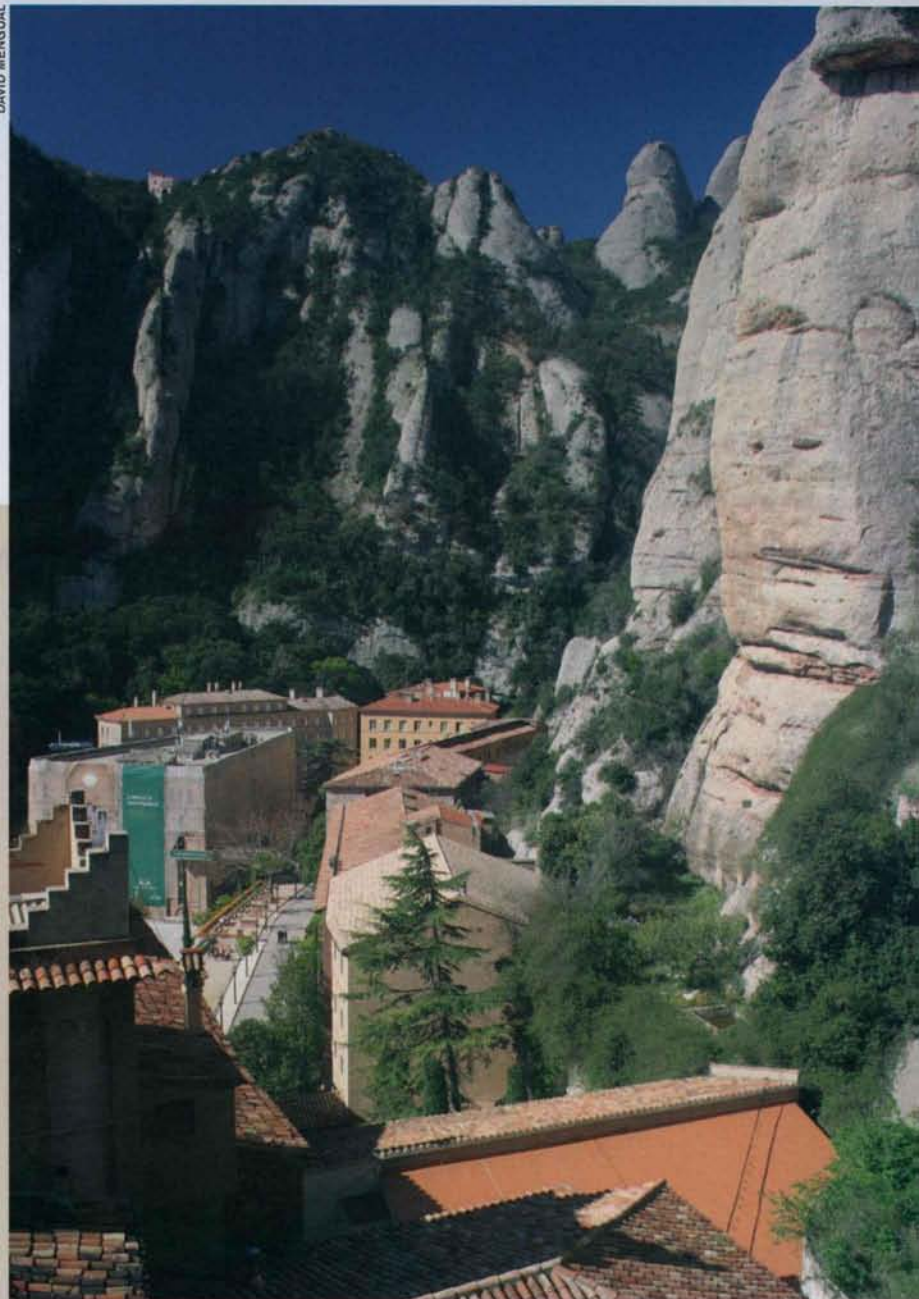
Els escrits antics de Montserrat parlen dels tres camins per pujar a la part més alta de la muntanya o a les ermites. El primer, més planer i llarg, per l'ermita de Sant Miquel a la de Sant Joan. L'altre per Santa Anna, el pas dels Francesos o estret de Gibraltar, al pla dels Ocells i Sant Jeroni. I el més curt i ràpid, l'escala dreta, que sortia de l'hort de darrere del monestir fins a les ermites de Santa Creu i Sant Dimes. En les cròniques consta que Münzer diu que hi pujà el 1494. Era segons ell *«angustissima crepitudosam et periculosam viam per gradus in petra scissos et varia abrupta tamquam per scalam»*. Bona llatinada per definir la situació de l'escala.

L'any 1499, l'abat Cisneros, féu una escala nova que costà 200 ducats i que constava d'uns 600 graons i superava un desnivell de 180 m. Més tard, el general de l'orde benedictí de la Congregació de Valladolid (Montserrat estava sota la jurisdicció d'un monestir de Castella, per no ser grats als Reis Catòlics), que durà fins a la Guerra dels Segadors amb l'expulsió dels monjos no catalans.

L'any 1778 Benito Urie i Valdes ordenà inutilitzar l'escala, perquè segons ell quan hi pujaven les dones era una ocasió visible i manifesta de la major indecència. Més tard un altre visitador de l'orde, va ordenar rehabilitar-la. Diu així la crònica: «Que els ermitans quan baixin al monestir vagin en processó des del portal fins a l'escala dreta».

L'any 1811 el general Manso intentà que la junta militar no fortifiqués el monestir contra les tropes napoleòniques i deia així: «Montserrat té moltes entrades i una sola sortida», que podria ser l'escala dreta.

Després de destruccions i més desastres, i un cop arribat el nostre temps, el del meu record, els anys quaranta del segle passat, el germà Gregori Pi, féu un treball de paciència monàstica i esforç, perquè va refer tots els graons, passamans i dues portes per sota d'unes roques entravessades a mitja canal, un treball que el fet de pujar el material ja era tota una proesa. Aquest germà, després va continuar el pas dels Francesos cap a Sant Jeroni.

Nosaltres, quan érem escolans, els dijous, pujaven corrents a les ermites, i en baixàvem igual. Ara, després de més de seixanta anys, ho faig amb més calma i bufant. Aquest últims anys, per culpa dels aiguats del 2000, l'escala dreta quedà molt malmesa, però aquesta primavera del 2008, ha estat refeta totalment, i molt bé; però és tant sols d'ús particular del monestir.

Encara hi ha una escala més dreta a l'altre cantó de cingle. Una canal que també va ser equipada en temps antic per pujar al castell del Diable. Per damunt de Sant Dimes hi ha senyals a la roca de graons. El 1920 s'hi va instal·lar una escala de ferro, com una mena de via ferrada, en l'actualitat molt impracticable, que surt del mateix lloc. Una puja per la dreta del cingle i l'altra per l'esquerra.

A la muntanya de Montserrat hi ha altres escales, com ara l'escala de Jacob, entre les Magdalenes; la del pas dels Francesos, al pla dels Ocells, i el camí de Sant Jeroni, el cim més alt de Montserrat.

Vista del monestir de Montserrat des de l'escala dreta que puja a sant Dimes, que surt dels jardins del mateix monestir.

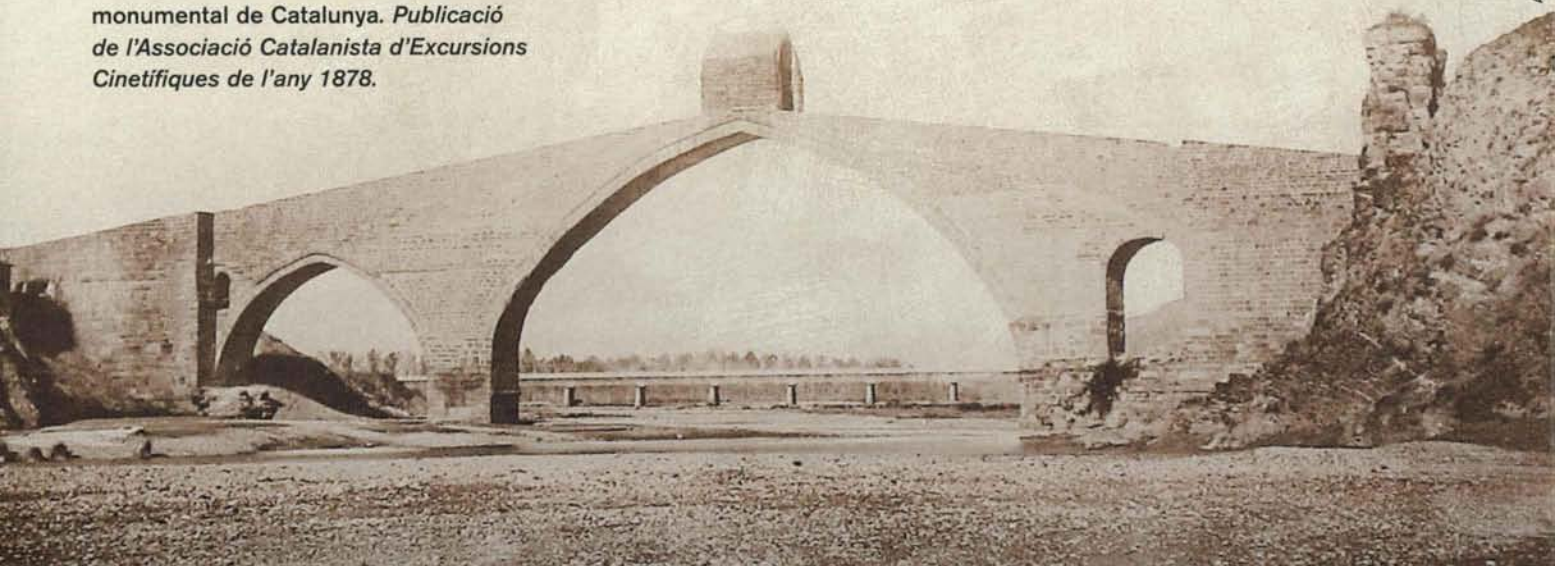
Les primeres de l'excursionisme

Autor: **Bonaventura Bassegoda**

El moviment de l'excursionisme científic a Catalunya va tenir un caràcter peculiar i molt primerenc si el comparem amb iniciatives similars d'altres indrets de l'estat. El 26 de novembre de 1876 un reduït grup de joves entusiastes encapçalats per Josep Fiter Inglés (1857-1915) i Eudald Canivell (1858-1928) decidiren en el curs d'una excursió a Montgat la fundació d'una associació, que anomenaren *Associació Catalanista d'Excursions Científiques* (ACEC). La seva intenció era la defensa del país mitjançant la millora del seu coneixement i descoberta dins dels àmbits de la geografia, la geologia, l'estudi de la flora i la fauna, l'etnografia i el folklore, i l'arqueologia, disciplina que aleshores comprenia l'estudi de tots els monuments i obres d'art del passat. Es pretenia recórrer el país i recopilar informació mitjançant la còpia o adquisició de documents històrics, el dibuix dels monuments, l'aixecaments de plànols, la realització de fotografies i el recull de mostres geològiques, botàniques i arqueològiques. Aquesta activitat cultural, de descobriment i estudi, exigia un espai on poder exercir-se, i per això aquest primer grup excursionista va llogar el 2 de gener de 1878 el segon pis del carrer Paradís número 10, un indret il·lustre on encara eren visibles les columnes del temple romà de Barcelona.

Retrat dels fundadors de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques: Marçal Ambrós, Romà Arnet, Eudald Canivell, Josep Fiter, Pau Gibert i Ricard Padrós (8-XI-1876).

Pont de Martorell de l'Album pintoresch monumental de Catalunya. Publicació de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques de l'any 1878.

publicacions català

Les activitats de la nova associació no pretenien només enfortir els lligams personals i els coneixements dels protagonistes, sinó que, ben al contrari, es movien per una voluntat de pedagogia pública, volien educar el cos social, comunicar el seu entusiasme per la descoberta del país. Aquesta intenció els va dur a una tasca publicista que es mostra ja d'una manera decidida en les primeres accions del grup. El maig de 1878 es va iniciar la publicació en fascicles –fet molt habitual a l'època– d'una obra excepcional: l' *Album pintoresch-monumental de Catalunya. Aplech de vistas dels més notables monuments y paisatjes d'aquesta terra, acompanyadas de descripcions y noticias históricas y de guías pera que sean fàcilment visitats*, de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques, a Barcelona, l'any 1878. Es tracta d'un volum de gran format (41,5 x 30,5 cm) amb 4 fulls i 25 làmines que reproduïen fotografies mitjançant l'heliografia, i que duen els corresponents fulls de text explicatiu escrits per diversos experts en el monument o sobre el lloc que trobem reproduït. Les fotografies són obra d'Heribert Mariezcurrena (Girona 1846-Barcelona 1898), un home clau en la introducció de la fotografia en les arts gràfiques de Catalunya², i l'impressor fou en Pau Riera. Aplega només paisatges i monuments de les comarques de Barcelona. Entre els autors trobem un jove Lluís Domènech i Montaner (1850-1923) que comenta el monestir de Sant Cugat del Vallès. Però hi participen també Cèsar August Torras, Josep Fiter Inglés, Antoni Aulèstia i Pijoan i Eduard Tàmaro, entre d'altres. El darrer fascicle publicat fou el del pròleg, que duu la data de novembre de 1879 i es deu a la ploma de Manuel Milà i Fontanals (1818-1884). En aquest text Milà exposa amb tota claredat el seu ideari respecte de la conservació monumental i avala amb el seu enorme prestigi intel·lectual d'aleshores els esforços dels joves excursionistes. Diu Milà:

L'esfors individual, lo de l'Associació y de las altras Societats agermanadas, han de tirar abans que a tota altra cosa, a la conservació dels monuments. Molt s'ha guanyat de quaranta anys ensà en gust y en coneixements arqueològichs (y direm també, encara que no siga del nostre objecte, en bons efectes produïts pel estudi dels antichs exemples en las prácticas arquitectónica y decorativa); pero'ns estimariam més que res d'això fos, ab tal que las cosas estiguessin com estavan. Lo que no s'hagués fet se podria fer, lo que s'ha desfet no's pot refer. Cada monu-

ARXIU FOTOGRÀFIC CEC

CÈSAR AUGUST TORRAS. ARXIU FOTOGRÀFIC CEC

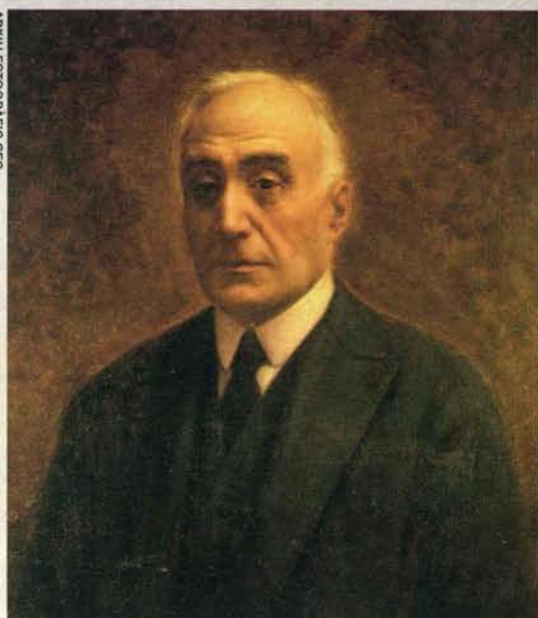

ment es un exemplar únic, fill, además del enginy, de las circunstancias históricas de que a sa tanda ell se converteix en viu testimoni y res hi ha que puga posar-se en son lloch. [...]. Si volem ser verament il·lustrats, si volem seguir l'exemple de las demás nacions, no esperem a repentinos quant ja no hi haurà remey, guardem los monuments

A dalt, antic local del CEC, al capdamunt dels capitells de les columnes romanes. A baix, El coll de la Bena, a prop del santuari de Gresolet.

Retrat de Cèsar August Torras, autor de les fotografies dels paisatges que presentem a continuació.

ARXIU FOTOGRÀFIC CEC

Panoràmica del santuari de Gresolet, al municipi de Saldes, situat a 1.300 m, al vessant NE del Pedraforca.

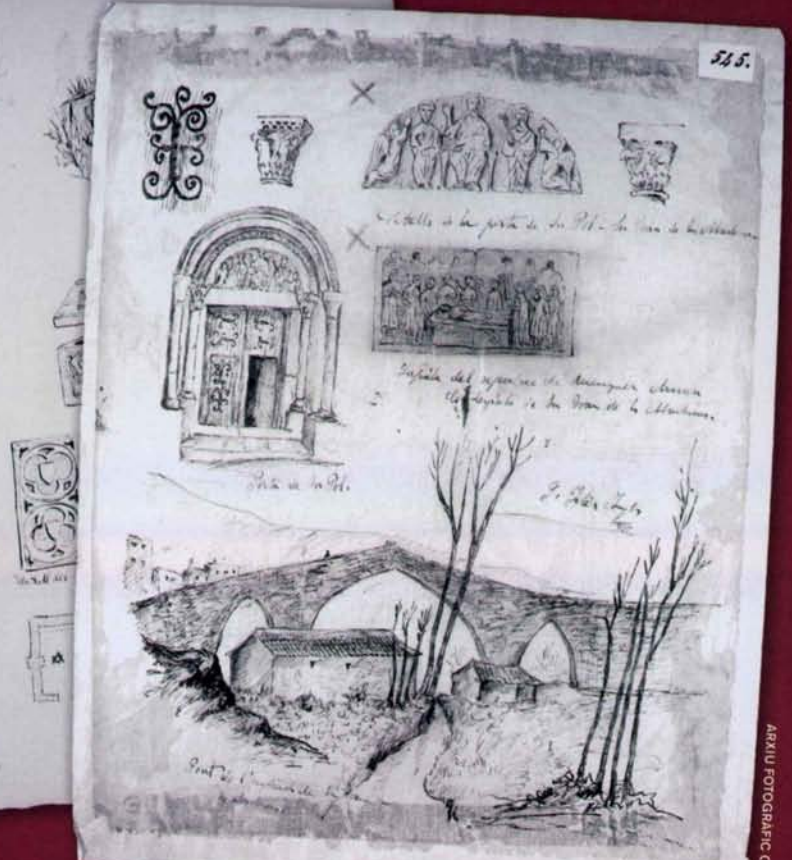
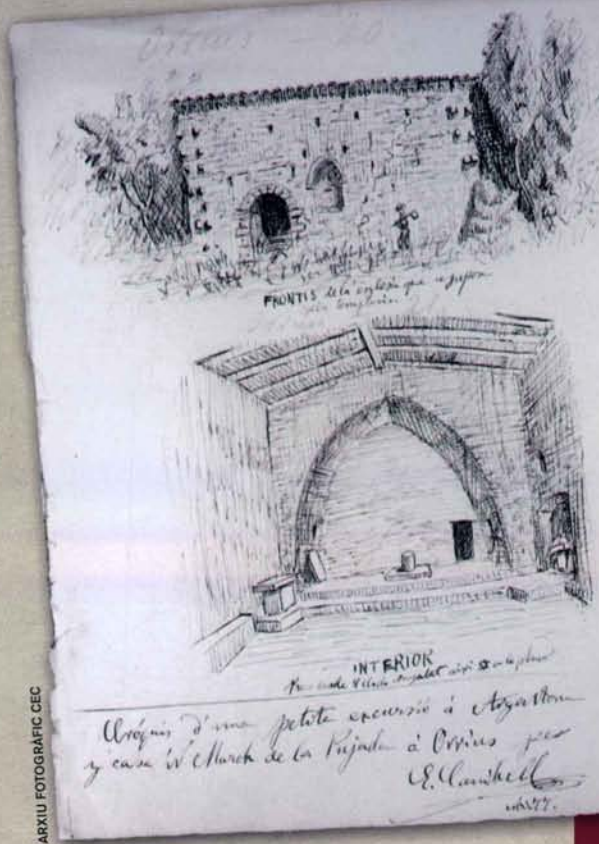
qu'ens restan, pensem que no fentho així trencam los drets de las generacions devenidoras, y també, com sabiament digué un nostre amich de tota la república de las arts (Francisco Morera, en un informe pera la conservació de las murallas ciclòpeas de Tarragona), tota afició artística que això no sia, més aviat que amor, no es més que vent de moda o defador dilettantisme.

La iniciativa editorial dels fascicles de l'*Album* sembla que es deu a Antoni Massó i a Cèsar August Torras, que juntament amb d'altres, havien entrat a la Catalanista procedents d'una anterior agrupació, la Societat X. L'èxit de la publicació va engelosir al grup

dirigent de l'Associació, encapçalada per Fiter, Canivell i Ramon Arabia, que intentaren expulsar al grup de Massó, però en restar en minoria en una junta, hagueren de marxar ells i constituir —el setembre de 1878— una nova societat, l'Associació d'Excursions Catalana (AEC). Aquesta separació no sembla que respongui a un programa cultural diferenciat, sinó simplement a problemes de susceptibilitat i d'incompatibilitat personalista. La duplictat d'associacions no fou un problema per al desenvolupament del moviment excursionista a Catalunya, perquè promogué una sana rivalitat entre les dues. D'altra banda era acceptat i relativament freqüent el fet d'estar afiliat a les dues societats i gaudir així d'una oferta doble d'excursions i actes culturals. Santiago Rusiñol, per exemple, va ser membre de totes dues agrupacions. Després d'uns anys, i un cop ja dissolt el paper protagonista dels fundadors, el 1891 les dues societats es fongueren en el Centre Excursionista de Catalunya (CEC), que ha continuat fins avui.

La tasca editorial de l'ACEC va continuar amb la publicació d'un segon àlbum del qual es feren 10 làmines, amb temes de Poblet, Vic, Hostalrich, Reus i Arbúcies, entre d'altres motius. No es van arribar a posar a la venda, segons diu Antoni Palau, perquè es decidí canviar el format de la publicació a un foli més gran. La nova sèrie, editada també en fascicles, va constituir finalment el nou *Album pintoresch-monumental de Catalunya* de 1879, que comprèn 48 làmines —just el doble que l'anterior— i que recull monuments d'arqueologia de Tarragona, de Martorell, de Vallbona, de Santes Creus i d'altres indrets de la Conca de Barberà, i també imatges de la catedral de

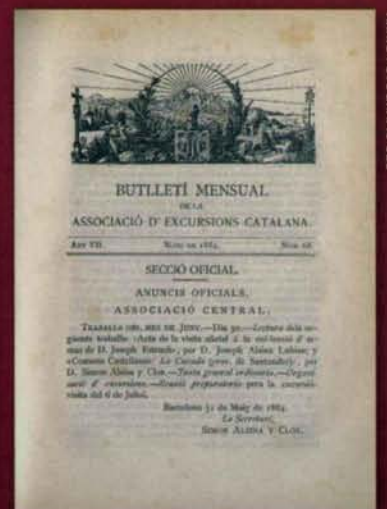
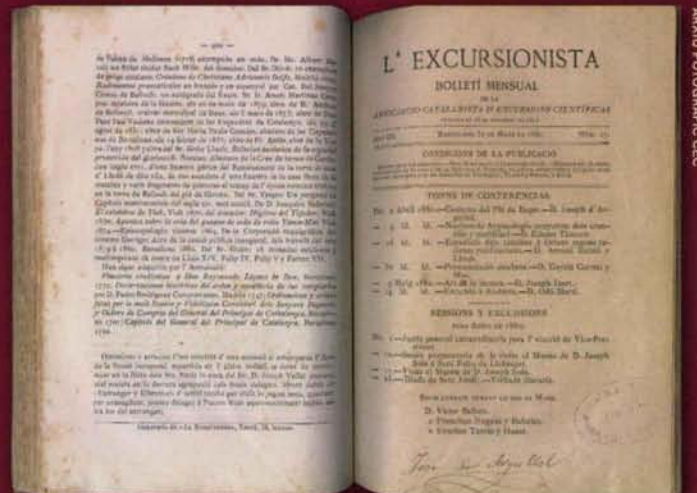

A dalt, dibuixos d'Eduard Canivell i de Josep Fiter.

A la dreta, portada de L'excursionista, Album pintoresch monumental de Catalunya –publicació de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques de l'any 1878– i portada Butlletí de la Catalana.

Barcelona. En aquest cas no hi ha pròleg, però sí que hi ha estudis sobre cada monument, com era habitual. Ara però, el termini de publicació es va allargar fins al 1886. A més d'aquests *Albums* espectaculars, l'Associació va editar tres petites monografies en format més reduït dedicades a Poblet (1880) amb 19 fotografies, a Montserrat (1881) amb 45 i a Santes Creus (1883) amb 24 imatges. Una mica més endavant, el 1888 es va fer una nova edició del volum de Poblet amb 19 fotografies distintes de la primera de 1880. En aquest darrer volum Antoni Massó consta com autor. Amb independència de l'ACEC, a les terres de Lleida i per iniciativa de l'historiador Josep Pleyán de Porta i l'advocat Frederic Renyé i Viladot, sortí en fascicles entre 1880 i 1883 un *Album històric pintoresch y monumental de Lleyda y sa provincia* (30,5 x 21 cm., 426 p.), editat en aquesta ciutat per la impremta de Josep Sol Torrens, amb 44 magnífiques heliografies de monuments i paisatges lleidatans, àmpliament comentades per diversos escriptors. Estava previst per l'ACEC un tercer àlbum, segurament adreçat a presentar les comarques gironines, però només es va arribar a fer un primer lliurament el 1889 amb sis vistes de Sant Pere de Galligans, obra d'Antoni Massó.

Aquestes publicacions són d'un gran valor històric pel seu caràcter primerenc i per la bellesa de l'edi-

A l'esquerra, Sant Jaume de Frontanyà (Berguedà).

A la dreta, l'indret de Casserres, al camí que va de Berga als Tossals.

ció, tot i que la seva importància ha estat poc reconeguda pels historiadors de la fotografia i del llibre il·lustrat a Catalunya, i també poc apreciada malgrat l'interès historiogràfic dels textos que comenten els monuments i els paisatges. Fóra desitjable la reedició digital de tot aquest material per tal d'augmentar-ne seva difusió i promoure'n així l'estudi.

Per conèixer el treball i l'activitat de les dues associacions excursionistes catalanes, l'ACEC i l'AEC, tenim naturalment la possibilitat de la recerca en els

seus arxius documentals i també l'accés a l'extraordinari arxiu fotogràfic. Però una segona font imprescindible són les revistes i els butlletins que de manera regular es van publicar. L'ACEC, entre el 20 de novembre de 1878 i el 31 de gener de 1891 va treure a la llum 147 números de *L'Excursionista*, un modest butlletí mensual de tipus informatiu de vuit planes, però que aleshores permetien –i ara permeten– seguir amb gran detall totes les activitats i iniciatives de l'associació. Per donar a conèixer els resultats de la recer-

Satuari del Tossal (Berguedà).

ca i el material aplegat pels membres de la societat, calia disposar d'una publicació més àmplia, i per això el novembre de 1880 es començà l'edició de les *Memorias de l'Associació Catalanista d'Excursions Científicas ilustradas ab grabats*. El pla editor comprenia vuit volums però només en sortiren cinc. El volum I aplega els materials recollits els anys 1876 i 1877, i es publicà el 1880. El volum II recull l'any 1878 i sortí el 1888. El volum III correspon al 1877 i aparegué el 1889. Els volums IV, V, i VI no es van publicar i havien de presentar els materials corresponents a 1880, 1881 i 1882. El volum VII va agrupar els documents de 1883 i s'edità el 1886. I finalment el volum VIII recullí l'any 1884 i va sortir el 1888.

L'AEC per la seva banda va publicar el *Butlletí de l'Associació d'Excursions Catalana*, amb caràcter mensual, des de novembre de 1878 fins al desembre de 1891, i compost per 12 volums. Tenia un caràcter informatiu de les activitats per als socis, i per això es va encetar una segona línia editorial amb materials més elaborats que es presentaren en un *Anuari de l'Associació d'Excursions Catalana*, del qual es van editar dos volums, un primer aparegut el 1882, amb 600 pàgines, i un segon el 1883 amb 632 pàgines.

L'*Excursionista*, les *Memorias*, el *Butlletí* i l'*Anuari* són un extraordinari testimoni de la vitalitat intel·lectual del primer moviment excursionista català. Des del punt de vista de la història de les arts i del patrimoni monumental, aquest material és una autèntica mina d'informacions de tota mena¹. Ens interessa perquè retrata d'una manera directa i viva l'estat dels monuments del país, molts d'aquests en una situació molt difícil, trenta anys després de la desamortització i de la deixadesa institucional en el seu manteniment. Hi trobem entusiastes descripcions literàries, però també són molt importants les imatges gràfiques que les acompanyen, testimoni essencial per a molts monuments que han patit mutilacions, restauracions capricioses o que fins i tot han desaparegut. No hauríem d'oblidar que el sentit de respecte pels testimonis materials del passat no és un valor permanent, que hagi existit sempre. Els canvis estructurals en l'ordre econòmic i social associats a la revolució industrial i a la fi de l'Antic Règim que caracteritzen el segle XIX, provocaren un dels moments de més gran perill pel paisatge monumental del passat. La tasca realitzada en aquesta direcció pel moviment excursionista i per les societats arqueològiques –com ara l'*Asociación artístico-arqueológica barcelonesa* o la *Arqueológica Tarraconense*– i acadèmiques –com la Reial Acadèmia de Bones Lletres o la *Provincial de Bellas Artes de Barcelona*– fou d'un mèrit i d'una importància excepcional. Recordem que la pervivència dels monestirs de Sant Pau del Camp a Barcelona o el de Sant Cugat del Vallès, es deu en bona part a l'esforç realitzat en la seva defensa per part d'aquests homes en una conjuntura històrica especialment adversa².

És raonable i molt necessari buscar en les primeres publicacions de l'excursionisme català les dades positives, erudites i de detall per conèixer l'estat d'un determinat monument o lloc. La lectura i la

ARXIU FOTOGRAFIC CEC

Dibuix d'Eudald Canivell.

familiaritat amb aquests materials ens pot informar del panorama monumental del país al darrer terç del segle XIX, però sobretot ens presenta la mirada, l'entusiasme i l'amor amb el què aquells homes descobrien el seu país, les restes materials del seu passat i es feien d'alguna manera apòstols de la urgència del seu redreçament material i espiritual.

La propera accessibilitat digital d'aquestes publicacions que ha promogut la Universitat Autònoma de Barcelona, amb el suport de la Fundació Banc Sabadell, augmentarà d'una manera exponencial l'ús d'aquests materials en la recerca historiogràfica sobre els diversos camps del saber relacionats amb l'excursionisme. És una molt bona notícia que ens hauria de fer participar a tots de l'entusiasme d'aquells homes benemèrits.

Dibuix de Josep Fiter.

ARXIU FOTOGRAFIC CEC

NOTES

¹ Recordem que la *Sociedad Española de Excursiones*, amb seu a Madrid, va iniciar la publicació del seu *Boletín* el març de 1893, és dir quasi 15 anys després, i que la *Sociedad Castellana de Excursiones*, amb seu a Valladolid, va publicar el seu *Boletín* a partir del primer trimestre de 1903.

² Sobre ell tenim l'homenatge del seu amic i també home del llibre i de l'excursionisme Eudald Canivell, *Heribert Mariezcurrera i la introducció de la fototipia i del fotogravat*, Tipografia La Acadèmica, Barcelona, 1900.

³ Un buidat d'aquest material només s'ha realitzat per al camp estret de l'arqueologia. Vegeu Jordi Cortadella Morral, "La investigación arqueológica en las asociaciones excursionistas catalanas (1876-1915)", a Gloria Mora-Margarita Díaz-Andreu eds., *La cristalización del pasado: Génesis y desarrollo del marco institucional de la arqueología en España*, Málaga 1997, p.273-285. En relació a la geografia i a la natura tenim el treball de Jordi Martí Hennenberg, *L'excursionisme científic i les seves contribucions a les ciències naturals i a la geografia*, Altafulla, Barcelona, 1994.

⁴ En relació a aquest problema es pot consultar el treball de Joan Ganau Casas, *Els inicis del pensament conservacionista en l'urbanisme català (1844-1931)*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997, especialment, p.73-100.

La Librairie des Alpes

75 anys de difusió muntanyenca

Autor: **Víctor Riverola i Morera**

París ofereix a l'alpinista un dels seus tresors més preuats. Just al costat de l'Institut de France, a deu minuts a peu de la catedral de Notre-Dame, i allunyada del trànsit, trobem una de les llibreries dedicades a la muntanya, l'escalada i l'alpinisme que posseeix el major nombre de títols en tot l'àmbit mundial. La Librairie des Alpes s'ha convertit en tot un referent mundial per a alpinistes i col·leccionistes que cerquen primeres edicions, relíquies cartogràfiques i obres d'art relacionades amb la muntanya.

Avui en dia podem afirmar sense cap mena de dubte que la llibreria s'assembla més a un museu que a una botiga de llibres. Una llibreria tan familiar com la que ens implica, aprofita al màxim l'espai que fa anys va acollir l'atelier d'un venerable escultor que, cansat del seu treball, l'any 1933 va decidir vendre el seu local a l'alpinista, filòsof i intel·lectual André Wahl. Sense perdre el temps, Wahl va començar a omplir-lo d'excel·lents obres literàries amb la noble intenció d'educar els aficionats a la natura i a la muntanya en general, i evitar-los el viatge fins als Alps o el Pirineu per trobar una bona informació alpina. Just abans de l'ocupació alemanya, André Wahl havia aconseguit emmagatzemar un fons impressionant d'obres de gran valor històric, autèntics incunables del gènere que van sobreviure al pas del temps i van oferir el seu testimoni a l'expert comprador.

Juntament amb les obres literàries, Wahl també va col·leccionar mapes, litografies i gravats antics que completen una col·lecció única a Europa. Poder revisar avui en dia a París el Zénith de Dalloz; Les meves

Parlem amb Elise Vibert-Guigue i Anne du Vignaux, uns dinosaures alpins

¿Quins són, sota el vostre punt de vista, les obres que podem considerar com a úniques, autèntiques peces de museu?

Duran 75 anys el volum de material acumulat és enorme i és ben cert que moltes peces poden estar considerades com a obres d'art. Tenim obres de Friedrich von Schudi del 1870, de Julien Tirsot del 1903, però com a peça única podríem destacar l'obra completa en quatre volums en molt bon estat de conservació, intitolada *Voyages dans les Alpes* d'Horace Benedict de Saussure. El pare de l'alpinisme i un dels màxims divulgadors de les valls de Chamonix i Sion, les glaceres del Mont Blanc, Zermatt, el Monte Rosa i la piràmide del Matterhorn, va publicar entre els anys 1796 i 1804 quatre volums molt interessants on trobem recollits detalls únics d'altíssim valor científic, esportiu i social on s'inclou la famosa ascensió al Mont Blanc del mes d'agost del 1787.

¿Quin preu té l'obra de H.B de Saussure?

Actualment, amb totes les planxes i mapes, l'obra completa amb els quatre volums la tenim a la venda per 9.910 €. Creiem que és una peça única al món, pel seu altíssim valor històric i perquè l'obra en si està considerada un excel·lent estudi on hi trobem lliçons magistrals de geologia, geografia, sociologia, botànica i zoologia. La llibreria és famosa pel seu gran arxiu i per la seva col·lecció de mapes. També per l'esforç en

aconseguir primeres edicions en bon estat de conservació. ¿Podem destacar-ne alguna en concret? Tenim moltes obres escrites per Edward Whymper aprofitant els seus viatges als Alps, però de tots els títols, potser el més interessant és *Escalades dans les Alpes*, la primera edició que es va traduir al francès l'any 1873 i que encara es conserva molt bé. L'obra consta de 431 pàgines perfectament encuadernades amb 108 gravats del mateix autor i cinc cartes manuscrites de l'època. És un document únic molt interessant que revela la particular filosofia de vida d'un personatge tan carismàtic com fou Edward Whymper. Per una banda estava enamorat de la muntanya, fou un dels pioners en organitzar expedicions i escalades de dificultat, en ocasions mogut més pel cor que pel cap. Per un altre costat, potser a partir del drama del Matterhorn, la seva vida va experimentar diverses etapes que es reflecteixen en els seus escrits.

¿Què és el que creuen vostès que ha canviat des d'aleshores a l'hora d'escriure literatura de muntanya?

En molts casos el romanticisme i la forma de viure la muntanya romanen intactes. La muntanya és un gènere que a la literatura, al cinema i al teatre ens està donant grans sorpreses, tot depèn de la sensibilitat i la capacitat creativa dels autors. Molts dels grans escaladors actuals segueixen tractant la muntanya com si fos una persona, algú amb qui mantens una relació, però l'excés de comercialització en el món de l'alpinisme ens porta a perdre el punt romàntic que és la columna vertebral que manté viva la flama d'aquest esport. Sense ànima no hi ha cim.

escalades de A.F. Mummery; *Vacances d'alpinisme* de Smythe o *La Meije i Terre du ciel* de Sonnier és un fet que no succeeix cada dia. Wahl va tenir la precaució d'amagar dels nazis aquelles obres més valuoses perquè en cap moment ni els mapes, ni els gravats, ni la seva col·lecció de quadres de muntanya caiguessin a les mans del Tercer Reich.

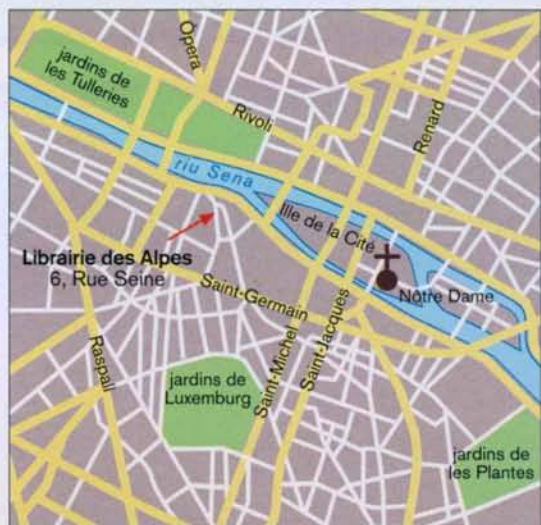
Un cop finalitzada la Segona Guerra Mundial, la llibreria va seguir oferint els seus coneixements a través de les seves obres, i l'any 1953 fou testimoni de la primera ascensió a l'Everest per part de Hillary i Tensing. Aquest fet històric va marcar l'inici d'un interessant període de creació literària on les grans escalades van fomentar la publicació d'importantes obres de la literatura de muntanya com poden ser *L'ascensió a l'Everest* de Sir John Hunt o *Les Grands Jours* de Walter Bonatti. La llibreria s'omplí d'importantes escaladors que consultaven llibres i mapes i aprofitaven l'avinentesa per presentar les seves pròpies narracions al públic assistent. La fotografia també va ocupar una part important de la llibreria i gràcies als grans formats i a la utilització de mitjans aeris, els Alps, els Pirineus i el massís Central van mostrar la seva millor imatge en les parets de la Librairie des Alpes.

Les fotografies gegants del Mont Blanc, els Écrins, l'Aiguille du Midi i el seu espectacular telefèric o el Matterhorn, el Monte Rosa, la Jungfrau, el Monch i la cara nord de l'Eiger es van convertir en paisatges habituals a París. André Wahl va deixar aquest món l'any 1971, però l'establiment no va quedar orfe del tot perquè la senyora Elise Vibert-Guigue es va encarregar de mantenir les portes obertes i el mític punt de trobada d'alpinistes del número 6 de la Rue de Seine va oferir als seus clients obres noves any rere any. Avui, madame Elise continua al capdavant de l'establiment i compta amb l'ajuda de la inesgotable Anne du Vignaux, que ha obert la llibreria a les noves tecnologies. A través d'Internet hom pot descobrir l'extens catàleg de venda

online i adquirir molts dels llibres i mapes.

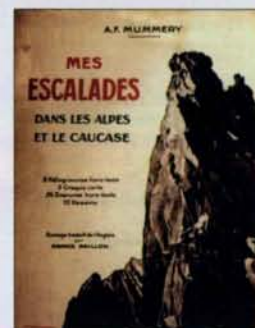
Més que un negoci, el fet de crear una base de dades tan gran com la que ens implica respon a un factor totalment vocacional, on l'objectiu és fidelitzar els clients perquè tinguin un referent a París a l'hora d'adquirir la major informació possible en una sola visita o a través d'Internet. Escoltar les amables paraules de les responsables de la llibreria a París ens ajuda a comprendre millor l'esforç realitzat durant molts anys a favor de la conservació i la difusió de l'art i la literatura que el món de la muntanya ens ofereix.

El millor que pot fer el visitant que per primera vegada posa els seus peus a la *Librairie*, és deixar-se seduir per l'olor a història; pot observar les prestatgeries, pujar una escala i començar a descobrir coses que molts no es creurien.

LIBRAIRIE DES ALPES

6, Rue Seine – 75006 Paris (France) – +33 1 43 269 011
www.librairie-des-alpes.com

Bonatti, Messner, Diemberger... són tants els que han reflectit les seves experiències en llibres. ¿Com valora un establiment com el vostre els 75 anys d'experiència oferint al públic l'obra de personatges tan il·lustres?

La nostra llibreria és diferent a les altres. Nosaltres tenim un arxiu de treballs que recopilen moltes hores de treball tant a l'hora d'escriure com a l'hora d'escalar muntanyes, perquè sense l'alpinisme no hi ha llibre. És aquí on valorem moltíssim l'esforç realitzat pels autors, autèntics exploradors de mons desconeguts que ens han regalat la seva experiència publicant un o més llibres.

En l'àmbit tècnic, la llibreria també toca temes com la fotografia i el cinema. ¿Com han viscut vostès l'evolució del setè art?

L'èxit de la fotografia i el cinema de muntanya creiem que es va iniciar després de la Segona Guerra Mundial. Abans els alemanys ja tenien el seu Bergfilme particular amb Luis Trenker, Leni Riefenstahl i el mestre Arnold Fanck, però aquí a França, el cinema de muntanya va viure la seva etapa de glòria a la dècada de 1950. Per sort, avui en dia encara tenim sorpreses agradables perquè la muntanya segueix aportant-nos idees bones. Estem parlant d'uns anys on el món del cinema ens ofería pel·lícules de muntanya amb molta ànima, acompanyades de material de premsa com cartells i guies informatives. La Librairie des Alpes es va convertir en un punt de trobada on directors de cinema, escaladors i escriptors posaven en

comú les seves inquietuds i organitzaven expedicions gràcies a la cartografia que Wahl sempre tenia disponible. Com a curiositat, Marcel Ichaac, director del clàssic *Les étoiles du midi* (1958), es va encarregar de realitzar una edició de luxe on es detalla amb precisió la seva ascensió filmada al Grand Capucin, una agulla de roca de 3.838 m d'alçada situada al costat del Mont Maudit al massís del Mont Blanc. El llibre mostra tot el procés de filmació a l'hora de col·locar les càmeres a gran alçada, de vegades penjats de l'abisme per poder oferir les millors imatges al públic. Moltes de les obres de l'època podrien estar considerades com els avantpassats dels actuals making off. Per a nosaltres, tenir la primera edició a la llibreria en molt bon estat de conservació és un gran motiu d'orgull.

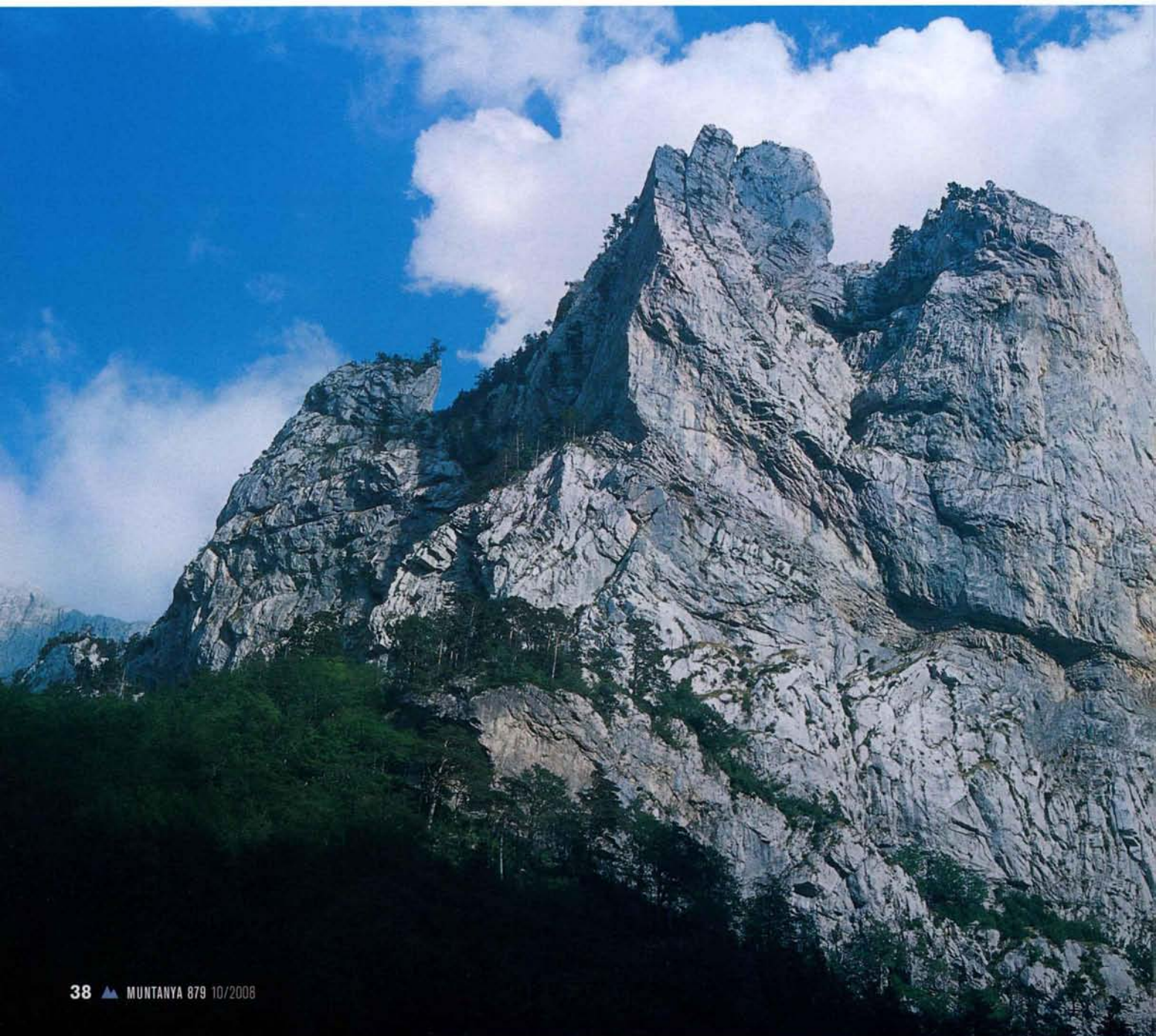
Dins del catàleg actual vostès posen a la venda uns 600 títols històrics que inclouen les principals obres d'Ichac i Rebuffat, juntament amb el tot el que hem analitzat anteriorment.

És veritat. Tenim la primera edició de Cervin, cime exemplaire i Neige et Roc de Gaston de Rebuffat. També podem trobar les obres de Guido Rey de principis del segle XX, i tot el que Gustave Renker va escriure a la dècada de 1950. Són obres molt tècniques i realment molt difícils de trobar. Penseu que el treball de classificació, arxiu i manteniment de les obres s'ha realitzat individualment sense ajuda de cap mena. Portem setanta-cinc anys treballant, som uns dinosaures alpins.

L'Agulla Pacharán, al Tozal de l'Espelunga. Vall de Zuriza Via: El Canto de la Sierra

Text i fotos: **Jordi Mengual i Padrós i Antonio García Picazo**

Dedicat a l'Estel Garcia

El Tozal de l'Espelunga està situat a l'oest del Pirineu aragonès, al límit dels inicis del Pirineu navarrès, a la zona d'Ansó, al sud-est de la vall de Zuriza, allà on les muntanyes no tenen grans alçades, però sí que tenen parets espectaculars de roca calcària d'una qualitat immillorable per a la pràctica de l'escalada.

L'AGULLA PACHARÁN

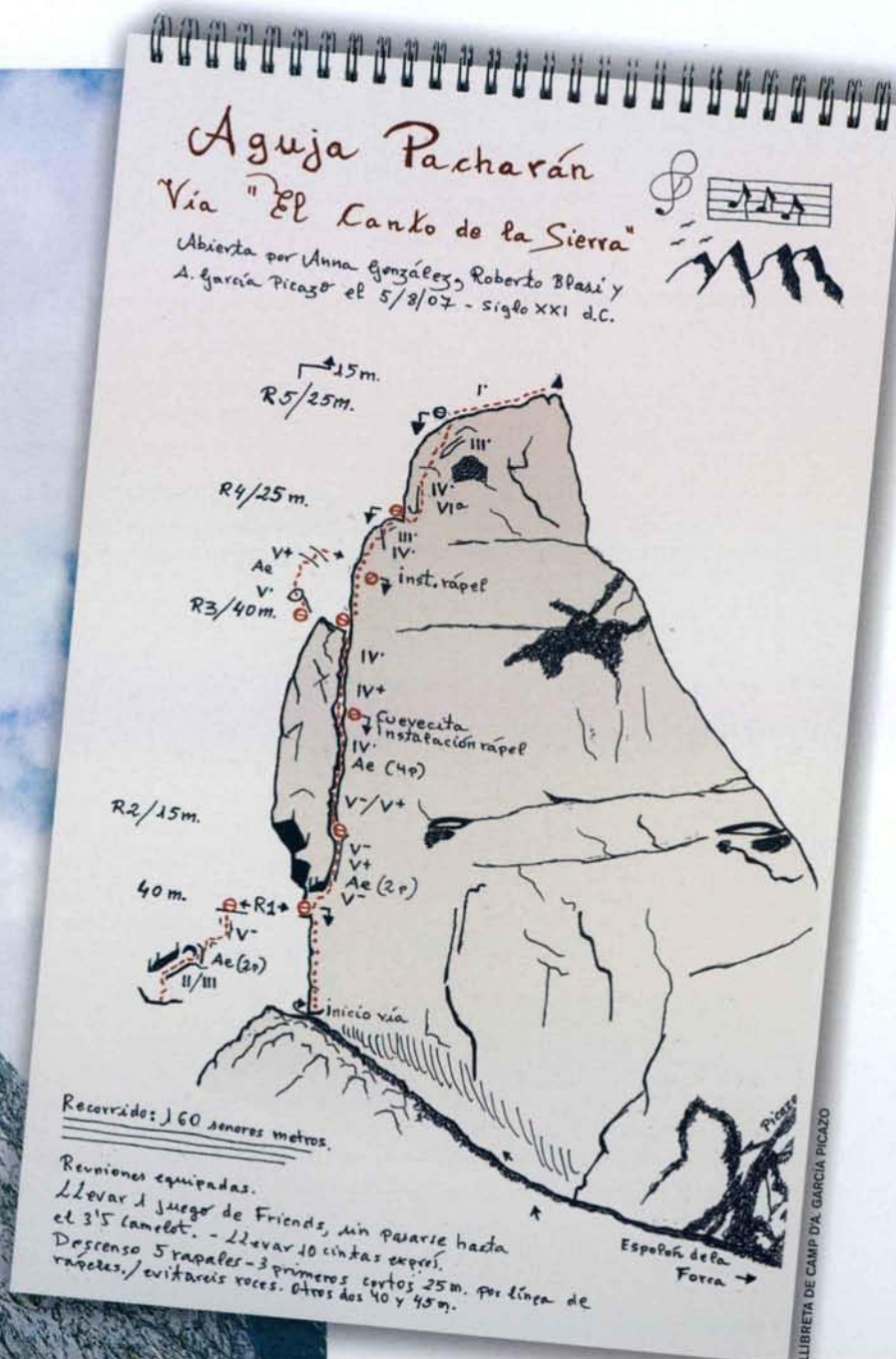
L'agulla Pacharán és un conjunt de tres cims. Des de la carretera no és visible i a més, quan es veu, no s'intueix que el primer cim de l'esquerra pugui ser una agulla. És possible que encara no hi hagi pujat mai ningú, ja que per tots els seus vessants és vertical, dreta i escarpada. Té una alçada aproximada de 1.700 m. La via d'escalada té un recorregut de 160 m. El cim és pla i de dimensions escasses (4 x 8 m). En principi, la via ja està neta de pedres, que evitaren possibles caigudes.

Durant la primera repetició es va netejar a consciència. També es va equipar el ràpel des del cim, es van reforçar els ràpels de descens i es van instal·lar els tres darrers paravolts dels 25 que té la via.

Aproximació amb cotxe

Sortim del càmping de Zuriza en direcció a Ansó per la carretera HU-V-2024. Baixem uns dos quilòmetres i deixem el riu Veral a la nostra esquerra. A la sortida de Zuriza passem per un refugi forestal a la nostra

L'inici de la via és en una rampa de roca (III-IV) i herba que està entre la xemeneia i l'aresta

Oberta el dia 5 d'agost del 2007 per Anna González, Roberto Blasi i Antonio García Picazo.

2a ascensió: Antonio García Picazo, Juan Aguilar, Manuel Lence, Víctor Tardío i Jordi Mengual.

Material utilitzat a la 2a ascensió

- 1 trepant Hilti
- 2 bateries Hilti
- 1 trepant Makita
- 1 bateria Makita
- 3 broques percussores
- 12 parabolts amb anella
- 8 parabolts normals
- 3 martells
- 2 jocs de friends complets
- 6 claus variats
- 5 jocs d'estreps
- 4 cordes de 9 x 50
- 2 jocs d'encastadors
- 25 cintes expres

L'agulla Pacharán és molt vertical, dreta i escarpada per tots els seus vessants.

esquerra. Un xic més endavant deixem enrere, al fons del riu, una petita resclosa de formigó i passem un pas canadenc. A partir d'aquest punt el pas per la vall s'estreny com un passadís i, de sobte, a l'esquerra apareix la vall de la Espelunga. A l'esquerra de la carretera hi ha un petit aparcament. Des d'aquest mateix indret podríem anar a fer la via Espíritu del Bosque.

Aproximació a peu

Una fita ens indica l'inici del camí. Comencem l'aproximació i, en un roc allargassat, trobem un senyal vermell que ens indica el punt per on hem de baixar al riu (10 m aproximadament). Creuem el riu i una altra marca vermella ens indica el camí que cal seguir. Avancem per un torrent sec. Ascendim fins a trobar el camí que connecta Zuriza i Ansó. Aquest camí va paral·lel a la carretera. Nosaltres seguim muntanya amunt a cercar un arbre que té un tronc d'un diàmetre espectacular. Continuem ascendint per la vall de la Espelunga. Estem al vessant dret de la vall. S'acaba el bosc i seguim avançant, ara ja per l'herbei fins a la paret. Just abans d'arribar, intuïm un collet a la nostra esquerra que haurem d'anar a buscar. Des del coll baixem uns cinc o sis metres deixant la paret a la dreta, creuem una mena d'aresta i veiem una tartera al peu d'una xemeneia vertical. L'inici de la via és en una rampa de roca (III-IV) i herba que està entre la xemeneia i l'aresta. Si alcem la vista a l'esquerra vers un petit sostre guaitarem el primer parabolt. És un peu de via còmode per a equipar-se.

L'ESCALADA

Material recomanat

1 joc de friends i 15 vagues exprés

Inici de l'escalada

A l'inici de la via podem deixar el material, ja que els ràpels de descens acaben aquí. En tot l'itinerari no hi ha aigua. Totes les reunions estan equipades amb dos paravolts de mètric 12 i una anella de ràpel.

Primera tirada

S'inicia amb una pas de III per continuar amb dos passos d'A0. Abans de la reunió hi ha un pas de IV⁻. En tota la tirada hi ha dos parabolts. La reunió és còmoda en una petita lleixa que sobresurt de la paret i en el que hi ha un arbust.

Dificultat: A0 / V⁻

Llargada: 40 m.

Segona tirada

El tema es comença a complicar. Fem tres passos horitzontals a la dreta fins a quedar sota la vertical d'una canal. Ascendim per un pas de V⁻ per situar-nos dins de la canal. Superem dos passos d'A0 i anem guanyant alçada superant passos de V⁺.

Dificultat: A0 / V⁺

Llargada: 15 m.

Tercera tirada

Superem un bloc encastat al bell mig de la canal que ve d'allò més bé per agafar-se, tot i que és un pas de V⁺. Superat del bloc hi ha 4 passos d'A0 i un de IV (deixem a la dreta una reunió amb dos parabolts amb una anella de ràpel i un mosquetó que utilitzarem a la baixada). Continuem per la xemeneia superant passos de IV i V⁺ fins a arribar al capdamunt d'una petita agulla a l'esquerra. És incòmoda, però apta per a tres persones.

Dificultat: A0 / V⁺

Llargada: 40 m.

■ Quarta tirada

Inici delicat i aeri. Ens posem drets damunt de l'agulla i ens obrim de cames de manera que tenim un peu a l'agulla petita i l'altre a l'agulla gran del costat amb la xemeneia just a sota nostre. A l'esquerra tenim una petita fisura horitzontal amb un arbret que ens seveix per passar una baga pel tronc. Avancem per la fissura cap a l'esquerra i trobem un pitó. Passem a la paret i fem un delicat flanqueig sota l'arbret. La roca passa d'excel·lent a bona. Pas de V. Avancem. V⁺ i A0 fins arribar a un paravolt. Sortim per la vertical V⁺ i llavors el grau baixa a IV i III sense perdre la vertical. Arribem a una gran plataforma on muntem la reunió.

Dificultat: Ae / V⁺

Llargada: 25 m.

■ Cinquena tirada

Sortim caminant per la horitzontal uns dos metres a la dreta fins a veure una fissura vertical. Comencem per un pas de 6a o A0 ben assegurat amb parabolts. Seguim per unes plaques de roca de molt bona qualitat fins a assolir el cantell de la paret i l'inici de la base del cim de l'agulla Pacharán.

Avancem amb prudència (I) els darrers quinze metres fins al cim.

Dificultat: VIa / IV / III

Llargada: 25 m.

DESCENS

Tots els ràpels estan equipats amb dos parabolts i anelles de rapel.

■ Primer ràpel

Deixem la petita agulla de la pujada a la nostra dreta fins arribar a la reunió que està damunt de la fisura horitzontal on hi ha l'arbret i un pitó. Durant la pujada, aquesta reunió no la veiem perquè queda apartada de la canal d'ascensió.

Desnivell: 25 m.

■ Segon ràpel

Sortim cap a la dreta a buscar la canal per la que hem pujat tot i que des d'aquí no la veiem. Torna a ser una instal·lació que no hem vist a la pujada.

Desnivell: 15 m.

■ Tercer ràpel

Baixem per la canal vertical i extraplomada sense tocar paret fins a la reunió. Un parabolts amb anell i un altre amb mosquetó.

Desnivell: 45 m.

■ Quart ràpel

Baixem per la canal vertical sense problemes.

Desnivell: 35 m.

■ Cinquè ràpel

Baixem deixant la via de pujada a l'esquerra. Des del final, en 5 minuts caminant accedim a l'inici de la via.

Desnivell: 40 m.

Més informació

Serveis:

Càmping de Zuriza:

☎ 974 370 196

974 370 077

Carretera d'Anso a Zuriza, km 14.

Servei de bar, restaurant i supermercat.

Cartografia:

Valle de ansó y Echo.

Editorial Alpina -

GeoEstel (2005). Serie

E-25. Escala 1:25.000

Encetem aquesta crònica amb el massís de Montserrat, l'escola catalana més reconeguda on finalment s'ha aprovat una regulació específica per a l'escalada. A causa d'això hi haurà alguns sectors i parets afectats on la pràctica tindrà unes limitacions temporals segons els responsables del parc. De totes formes, no cal esverar-se, perquè la repercussió és bastant lleu pel que fa al nombre total d'itineraris, que actualment gira al voltant de 4.500 vies de tot tipus i estils.

Cal recordar que en altres indrets de l'estat, ja fa molts anys que hi ha una regulació vigent, que s'ha hagut d'acceptar amb més o menys polèmiques per no arribar a la prohibició total. Així doncs, caldrà assabentar-se prèviament dels llocs afectats i respectar la normativa. Gràcies a la legislació, el gremi d'escaladors tenim assegurat des d'ara un vergonyós sentiment de delinqüents en plena natura, que haurem d'assumir, malgrat que som un dels col·lectius més respectuosos.

Altres escoles com Collegats, el Pedraforca o el Penyagolosa tanquen aquest recull de noves escalades ideals per a la tardor, que per sort és l'època més lliure de limitacions.

MONTSERRAT

A la paret de l'Aeri de Sant Jeroni s'hi suma un nou itinerari entre les vies TIM i Antonio G. Picazo, que pot sorprendre a més d'un, malgrat que es tracta d'un antic projecte equipat l'any 1984 que, per la seva concepció, s'anticipà a l'època. Fou una idea d'en Josep Batlle, Jordi Estruch i Ricard Vallès, quan l'agost de 1984 es despenjaren per dalt per resoldre la paret en lliure, i van col·locar una

línia de burils distanciats considerablement. Amb el temps, el nivell per aconseguir aquesta empresa va amibar, però l'equipament va quedar força auster i caducat. En primavera del 2008, Manel Grau i David Tarragó aprofiten la jugada per reequipar aquesta línia i allargar-la fins a baix, entrant per un vistós diedre, també obert d'antic. El resultat de tot això és la via Grau-Tarragó, una escalada excel·lentment equipada amb parabolts inoxidables

(reunions amb argolles), on cal dominar un grau obligat mínim de 6b+. Cal dur unes 14 cintes i destacar que la R-5 és comuna amb la via Fragància Tropical que discorre cap a l'esquerra. Gràcies aquests escaladors, també s'ha reequipat la via Easy Rider amb anclatges inoxidables. I s'ha protegit un xic més algun tram, com el cinquè llarg que sempre s'havia criticat d'exposat. A trenta anys de la seva obertura, ja podem considerar que el poliment de les seves preses és una dificultat afegida al grau inicial, com passa a tantes altres vies clàssiques montserratines a causa de la freqüentació.

COLLEGATS

Últimament el congost de Collegats ha estat el punt de mira de moltes cordades per les enormes possibilitats d'obrir vies al fil de la lògica. Uns bons assidus com la Mariona Orfila i en Marc Ollé, desenvolupen una bona línia al circ del Pessó: Tascó de boix (13-2-07), interessant escalada en lliure, amb una primera part de placa de bon conglomerat i una segona de xemeneia de regal. Equipada amb espits i parabolts, on cal portar cintes llargues, cordinos, tascons, aliens i camalots fins a n° 3,5. Una mica més a la dreta, Hector Sala i Oriol Baró enllesteixen també per

sota, la via Mala (24-9-07), mantingut itinerari que solca una marcada columna de conglomerat grisa, semifissurada en la segona meitat. Ruta bastant equipada amb parabolts i algun clau, on seran necessaris els tascons, estreps, un ganxo i el joc de Camalots (el n° 2 repetit i molt útils els grans per L-4). Aproximació idèntica a la coneguda via Sang de Crack, però sortejant un característic contrafort inicial per l'esquerra (1 h). Descens travessant cap al sud per un terreny obert, fins a guanyar la carena per on hi ha instal·lats els cables de la baixada habitual de la paret del Pessó (1 h llarga).

PEDRAFORCA

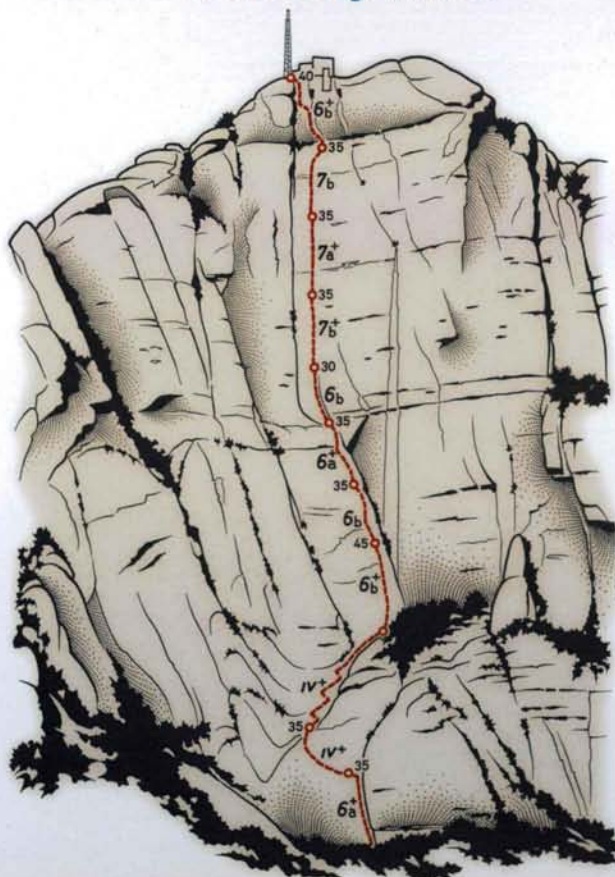
Tot just sobre el poble de Saldes, el perfil del Roget destaca de la resta mostrant la seva sorprenent façana, força atractiva i molt vertical. Des de 1980 uns pocs assidus al Pedra han descobert un a un els dotze itineraris que hi ha actualment en aquesta muralla amb caràcter propi. Gràcies a Jordi Camprubi, Fredi Puig i Jordi Bonet, amb la col·laboració d'en remi Brescó, tenim la última via oberta en aquest sector: la Cova dels Barrufets (abril-06), magnífica escalada força mantinguda on destaca un L-2 combinat i la curiosa cova (R-5) que li dona el

nom. L'últim llarg és el més exigent i on caldrà la major part del material a emprar. Cal dur unes 18 cintes, els tascons, aliens, un ganxo ample i el joc de camalots (fins al n° 3). Aprofitem l'ocasió per difondre el primer panoràmic amb totes les vies d'aquesta paret, on de sem-

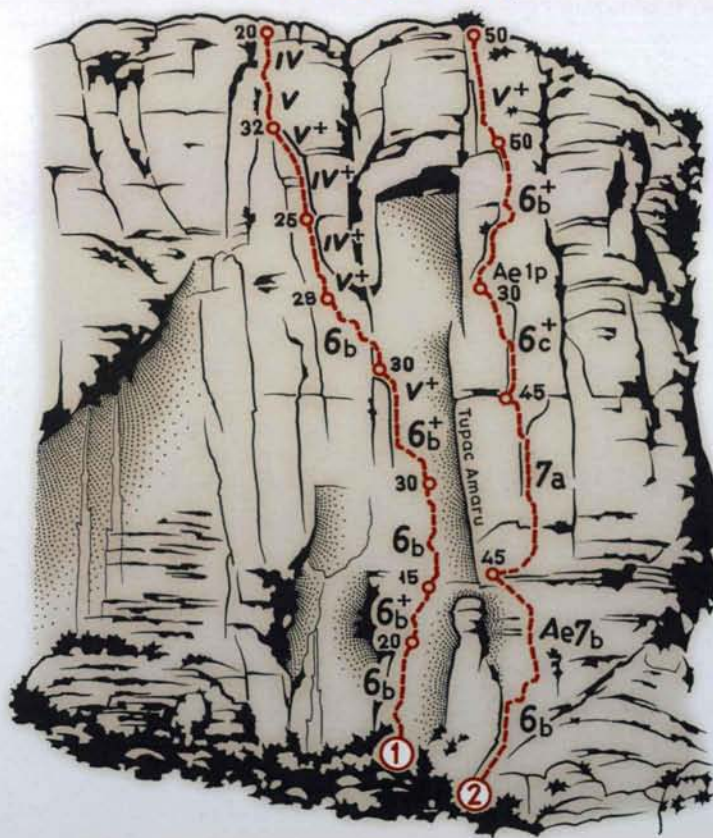
MONTSERRAT / Paret de l'aeri

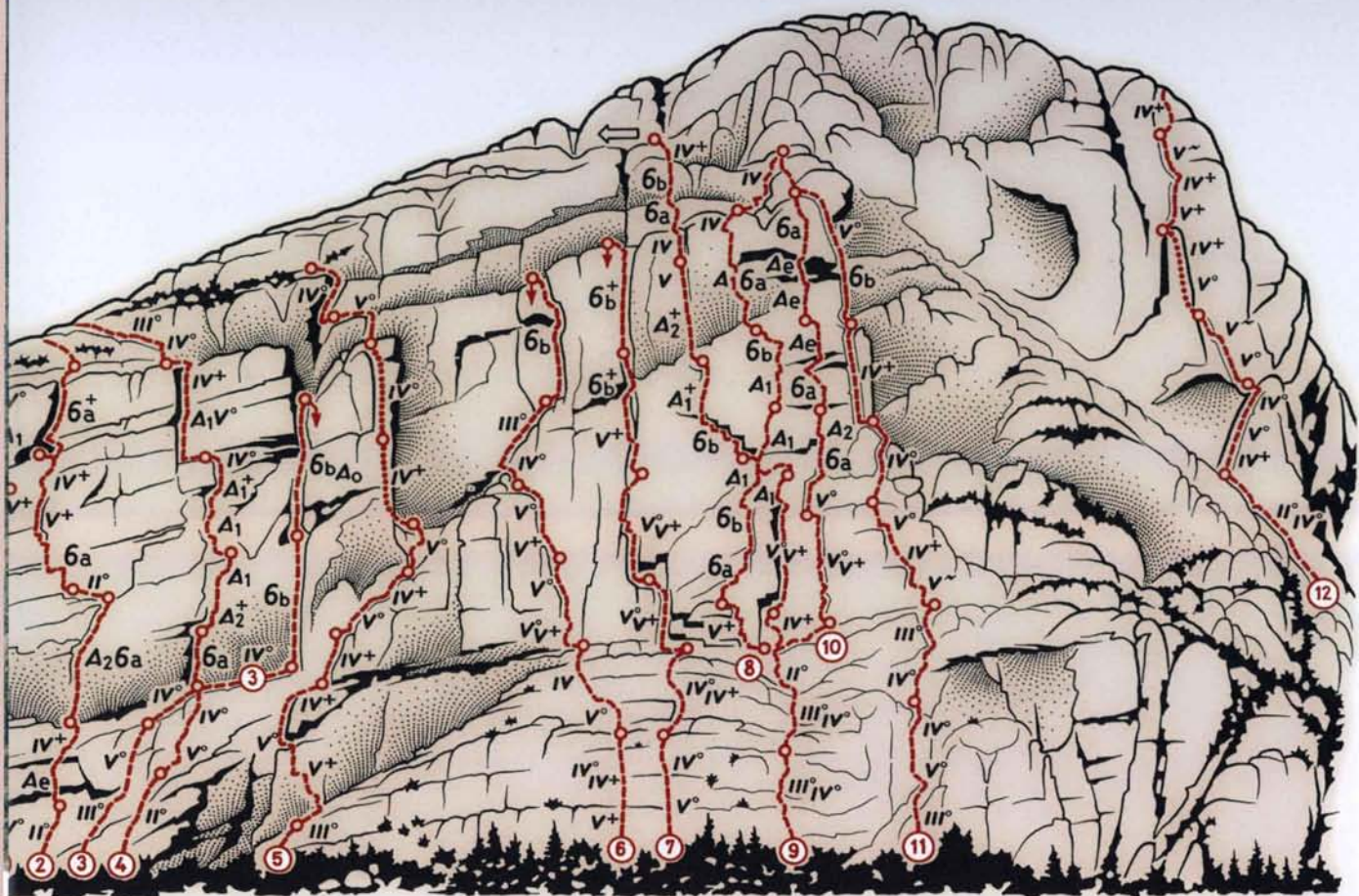
Via Grau-Tarragó (400 m. 7b+)

COLLEGATS / Circ del Pessó

1. Via Tascó de boix (200 m. ED~)
2. Via Mala (220 m. ED/Ae)

PEDRAFORCA / El Roget

1. Via de la Lola (190 m. MD/A₁)
2. La Cova dels Barrufets (190 m. ED⁺/A₁)
3. Les dents del Lleó (150 m. ED/A₁)
4. Via de l'Avi Miquel (210 m. MD⁺/A₂⁺)
5. Via Cobra (220 m. MD⁺)
6. En busca de l'Unicorn (200 m. ED⁺)
7. Via Prima (210 m. ED⁺)
8. El Lujo de la Miseria (170 m. ED/A₁⁺)
9. Via Carnestoltes (250 m. ED⁺/A₁)
10. El desplo del Palancó (150 m. MD⁺/A₁)

pre la via Prima ha estat la gran clàssica, i la Cobra la més assequible del repertori. La resta, malgrat d'estar bastant semiequipades, són objectius molt puntuals a títol col·leccionista. Sens dubte, una visita al Roget no ens deixarà indiferents, i és una bona alternativa quan el fred es fa notar al vessant nord. Accés per la pista de les mines a cel obert abandonades, fins al punt més proper al torrent del Ninot. Cal pujar per aquest fins a l'alçada de la paret i travessar al peu de les vies (25 min). Descens per darrere, fins a trobar un pas d'isards per assolir la canal posterior i de nou al torrent principal (35 min).

PENYAGOLOSA

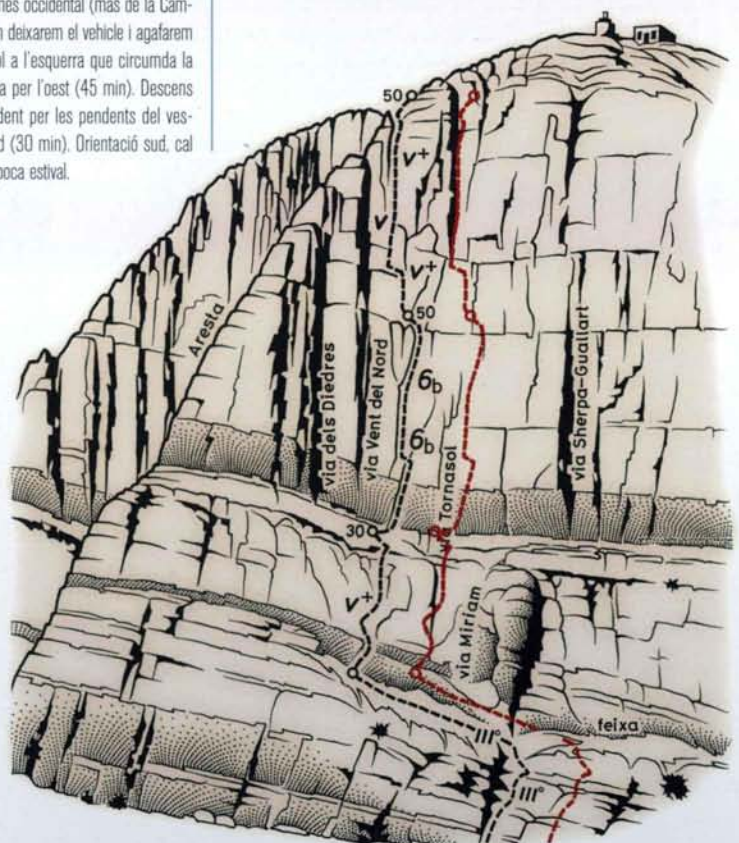
Una nova línia a la dreta de la Vent del Nord, via De-mente (28-8-07), desvetlla

un desfigurat diedre obert i semiequipat per Àlex Navarro i Josep M. Castan, actiu membre del CADE dels anys 70, i un bon coneixedor d'aquestes terres de Castelló. La via arranca per unes plaques des d'un jardinet penjat, on trobarem un pont de roca com a referència. R-1 comuna amb la via Vent del Nord, per sortir cap a la dreta a superar la característica veta vermellosa de la paret, i enllaçar un seguit de fissures força exigents que dibuixen l'eix del diedre (alguns pitons). Després de la R-2 (espit i clau), cal sortejar uns balmats per l'esquerra i sortir per unes fissures herbades a l'aresta principal on resta la R-3. Atenció amb algun tram de roca discreta, i amb la llargària d'aquestes tirades, bastant salvatges en conjunt. Portar el joc d'aliens i el joc de camalots fins al nº 3 (no cal martell). Horari aprox-

mat: 3 h 30 min. Accés per la pista de Sant Joan de Penyagolosa fins a l'altura del coll més occidental (mas de la Cambreta), on deixarem el vehicle i agafarem un corriol a l'esquerra que circumda la muntanya per l'oest (45 min). Descens molt evident per les pendents del vessant nord (30 min). Orientació sud, cal evitar l'època estival.

CASTELLÓ / Penyagolosa

Via De-mente (130 m. ED⁺)

Una visió total del territori

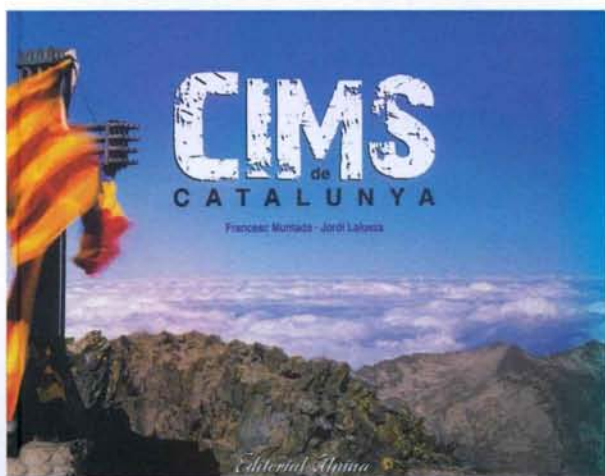

Aquest llibre és una invitació personal al descobriment dels paisatges del propi país. Els autors, l'un amb imatges, i l'altre amb el text, ens presenten el seu propi descobriment del territori. De la seva mà, farem un recorregut des del delta de l'Ebre, fins als alts cims pirinencs, però sempre des de miradors enlairats, des d'on gaudirem d'una ampla visió.

El recull fotogràfic, sempre des d'una perspectiva inèdita i molt personal, ens convida a resseguir els paisat-

ges, i en el que es refereix als textos que acompanyen les fotografies de gran format, aporta una nova manera de explicar el paisatge, en comentar-les que ajudant a situar-se sobre el terreny.

El llibre, és una passejada, que ens ofereix una visió esplèndida des del mediterrani fins la serralada pirinenca, tot passant per un seguit de miradors privilegiats, i en molts casos des dels cims més destacats i sobretot més panoràmics del nostre país.

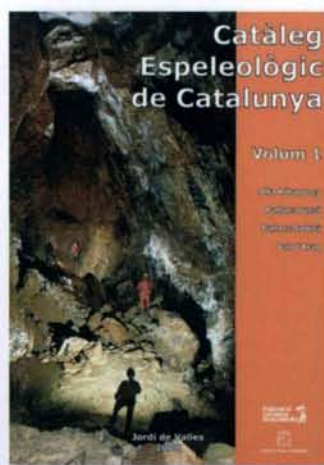
Cims de Catalunya
Francesc Muntada –
Jordi Lalueza
Col·lecció: Gran Format
Edita: Editorial Alpina. Granollers (2008)
144 pàgines, amb il·lustracions

Un nou catàleg espeleògic de Catalunya

Acaba d'aparèixer el primer volum del *Catàleg espeleològic de Catalunya*, d'una obra que comprendrà nou volums i que pretén ser el recull més exhaustiu de totes les cavitats de Catalunya. Aquest és un llibre imprescindible per als espeleòlegs, geòlegs, biòlegs o arqueòlegs.

Han passat 111 anys d'ençà del primer catàleg espeleològic de Catalunya, elaborat per Norbert Font i Sagué, i ens trobem davant de l'edició d'un nou catàleg amb més de 6.000 cavitats referenciades. La descripció i la fitxa tècnica de cada cavitat va acompanyada de la topografia corresponent.

La catalogació de les cavitats d'aquesta obra, però, s'ha basat en la recerca bibliogràfica i no en el treball de camp, i amb això s'aconsegueix reunir en un sol lloc totes les dades que han aparegut en nombrosos publicacions espeleològiques al llarg del temps.

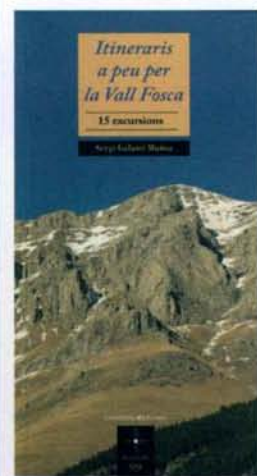
Catàleg espeleològic de Catalunya. Volum 1
Jordi de Valles
Edita: Espeleo Club de Gràcia.
(Barcelona, 2008)
319 pàgines, amb il·lustracions

Per conèixer la vall Fosca

Més enllà del increïble potencial hidroelèctric de les aigües de la capçalera de la vall Fosca i l'explotació que se'n fa, poca cosa se'n coneix, d'aquesta vall, que té una diversitat de paisatges espectaculars, i unes possibilitats en el camp de l'excursionisme excepcionals.

L'obra vol donar llum a tot allò que ha quedat a les fosques durant massa temps; descobrir i comprendre a través de camins oblidats, valls verges i muntanyes emblemàtiques, cadascun dels ingredients que, en la seva mesura justa, componen el que avui coneixem com la vall Fosca: la gent, els pobles, les tradicions, el patrimoni romànic, la natura.

En els quinze itineraris que ens proposa l'autor hi trobareu des de tranquil·les passejades que enllacen petits pobles de la vall fins a itineraris per visitar alguns dels estanys més coneguts, a ascensions als cims emblemàtics de l'entorn de la vall Fosca.

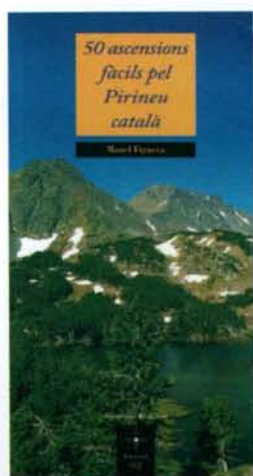

Itineraris a peu per la Vall Fosca 15 excursions
Sergi Galanó Muñoz
Col·lecció: Azimut – 99
Edita: Cossetània Edicions. Valls (2008)
144 pàgines, amb il·lustracions

El Pirineu català a l'abast

La descoberta d'un territori pot començar de moltes maneres. Els Pirineus, malgrat el protagonisme de les seves muntanyes, tampoc no són una excepció. Aquest llibre fa una proposta tranquil·la per descobrir-los: una selecció de cinquanta ascensions fàcils, sobretot de cims pirinencs, però també del prepirineu català, o sigui, el sector que va de la costa mediterrània fins al massís de Posets, entre les valls de Benasc i de Chistau, a la Franja de Ponent.

Fugint de les proposicions temàtiques i de les sensacions fortes que proporcionen avui dia els anomenats esports d'aventura, el llibre suggereix una alternativa plàcida: el plaer de realitzar ascensions sense dificultats tècniques, sense escalades ni passos exposats.

50 ascensions fàcils pel Pirineu català

Manel Figuera i Abadal

Col·lecció: Azimut, 98

Edita: Cossetània Edicions. Valls (2008)

252 pàgines, amb il·lustracions

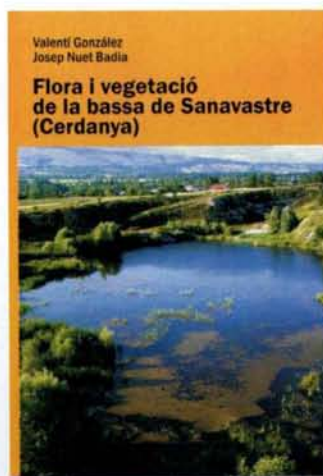
Flora d'una llacuna de la Cerdanya

Els autors van començar a estudiar la flora i la vegetació de la bassa de Sanavastre, al terme municipal de Das (Cerdanya), el juliol de l'any 2000 en el marc de l'estada botànica a la Molina que organitza cada any el Grup d'Estudis Botànics Ramon Pujol i Alsina del Centre Excursionista de Catalunya.

Des d'un primer moment els va cridar l'atenció la llacuna al fons d'un clot i enmig de la plana ceretana, producte d'una antiga explotació minera de lignit, i de seguida van veure la gran importància que tenia des del punt de vista botànic, on destacava principalment una extensa població de volanti (*Myriophyllum spicatum*), en plena floració, surant a les aigües de la bassa envoltada per un bogar i per una salzeda. L'entorn de la bassa no eren més que ermots que colonitzaven el terreny remogut per l'explotació del carbó.

En el llibre recullen el catàleg de la flora—228 tàxons—dels quals hi ha 27 plantes noves per a la Cerdanya, una segona citació a Catalunya de *Rorippa palustris* i també una citació d'una planta nova pels Països Catalans: *Brassica barrelieri*.

El llibre l'han editat en una empresa d'autopublicació sota comanda i està disponible per Internet a l'adreça: www.lulu.com/content/1345462.

Flora i vegetació de la bassa de Sanavastre (Cerdanya)

Valentí González

i Josep Nuet Badia

Edita: els autors. Morrisville, EUA (2008)

138 pàgines, amb il·lustracions

Una ruta pel Prepirineu

Aquest nou mapa de l'Editorial Alpina i Geoestel, correspon a l'Alt Berguedà i un petit sector del Ripollès i la Cerdanya, on es representa la ruta circular coneguda per l'Ermità, que enllaça els refugis de Merolla, d'Audericó, d'Erols, de Rebost i l'alberg la Clota, passant per Castellar de n'Hug, el santuari de Montgrony, Gombrén, coll de Merolla, Sant Jaume de Frontanyà, Sant Julià de Cerdanyola, el santuari de Falgars, la Pobla de Lillet, Guardiola de Berguedà, Bagà, l'Hospitalet de Roca-sança, coll de Pal, l'estació d'esquí de la Molina, coll de la Creueta i altre cop Castellar de n'Hug.

Un recorregut de 95 km amb un desnivell acumulat de 6.600 m, que també, amb alguna variant es pot fer en BTT o a cavall.

Ruta de l'Ermità

Alt Berguedà

Col·lecció: Travesses

Mapa escala 1:25.000

Edita: Editorial Alpina i Geoestel.

Granollers i Barcelona (2008)

Altres novetats editorials

Viatge literari per la vall del Gaià.

Les terres altes

Josep Santesmases i Ollé

Edita: Arola Editors. Tarragona (2008)

241 pàgines, amb il·lustracions

Alpinismo fácil en el macizo de los Ecrins

Frédéric Chevaillot – Paul

Grobel – Jean-René Minelli

Edita: Ediciones Desnivel. Madrid (2008)

96 pàgines, amb il·lustracions

50 montañas de los Alpes

David Atela

Edita: Ediciones Desnivel. Madrid (2008)

252 pàgines, amb il·lustracions

Senderos PR y GR del Parque Nacional de los Picos de Europa

Antonio Alba – Angel

Fernández – Víctor Guerra

Edita: Ediciones Desnivel. Madrid (2008)

239 pàgines, amb il·lustracions

Alta ruta pirenaica

Georges Veron

Edita: Editorial Paidotribo. Barcelona (2008)

195 pàgines, amb il·lustracions

Perpectivas del Mont Blanc

Diversos autors

Edita: Editorial Alba. Barcelona (2008)

186 pàgines, amb il·lustracions

El Penedès. Geografia paisatge i patrimoni

Antoni Piñol – Marc Fon

Col·lecció: Descoberta

Edita: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona (2008)

112 pàgines, amb il·lustracions

F.H. Deverell. Pioner de la fotografia andorrana (1886-1889)

Diversos autors

Edita: Govern d'Andorra.

Andorra la Vella (2008)

163 pàgines, amb il·lustracions

Cinema de muntanya

Cho Oyu non stop, una nova producció de Xavier Arias i Víctor Riverola

Ja ha finalitzat la postproducció del documental *Cho Oyu non stop*, escrit i dirigit per Xavier Arias i Víctor Riverola. La pel·lícula s'ha enviat als principals festivals de cinema de muntanya del món, inclòs el de Torelló, i narra l'aventura de l'alpinista català Xavier Arias al Cho Oyu, la sisena muntanya més alta del món.

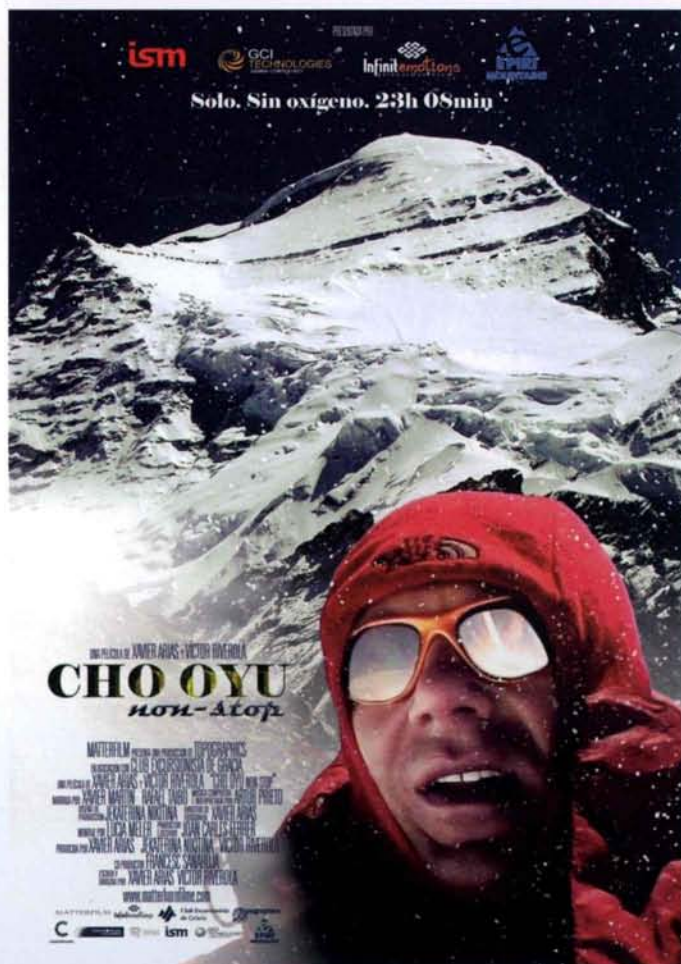
Aprofitant la celebració dels 85 anys del Club Excursionista de Gràcia, Xavier Arias va voler pujar al cim del Cho Oyu, a l'Himàlaia, en menys de 24 hores, sol i sense oxigen. D'aquesta manera, va fer un paral·lelisme amb la cursa de muntanya Matagalls-Montserrat. Després de la tràgica mort de l'alpinista Iñaki Ochoa, rècord del món de velocitat al Cho Oyu, en Xavier és actualment la tercera persona del món que acon-

segueix fer el cim en menys de 24 hores, en solitari i sense oxigen.

El documental realitza un viatge a través de la història de la conquesta del Cho Oyu, i situa l'espectador al cor del Nepal, primer per passar al Tibet, on hi ha instal·lat el camp base. A la pel·lícula hi apareixen noms com Herbert Tichi, Jordi Pons, Carles Vallés, Mònica Verge, Magda Nos o Ricard Vila, tots ells imprescindibles per entendre com l'home pot arribar a posar a prova les seves forces en un entorn tan verge.

La pel·lícula compta amb la col·laboració de ISM Extreme Computing, Epiri Mountains, GCI Technologies, Infinit Emotions i Onda Rambla Punto Radio, empreses que han ajudat a fer possible la gesta de Xavier Arias al Tibet.

N. de la R.

Refugis

El nou refugi del Monte Rosa

Avi dia a Europa s'estan desenvolupant polítiques mediambientals que tenen com a objectiu controlar la massificació urbanística de la muntanya. És per això que s'estant fent obres de manteniment, millora i ampliació de molts refugis dels Alps, el Pirineu i d'altres serralades.

Construir un nou refugi allà on el vell havia quedat obsolet ha estat el cas del Refugi del Monte Rosa Hütte, al Valais (Suïssa). Es tracta d'una nova construcció autosuficient, perfectament integrada al medi i d'un cost no gaire elevat. Té un recobriment espectacular de vidre i alumini, i això permet que s'integri perfectament dins de l'entorn glacial en què es troba, a una altura de 2.810 m. És una construcció modular de cinc plantes, amb una capacitat per a 120 persones, amb restaurant i lavabos amb dutxes d'aigua calenta. Dotat, a més, d'un siste-

ma de producció d'energia autònom.

Aquest refugi marca una nova filosofia de construcció d'edificis a gran altitud, i es converteix en una gesta tècnica de disseny i funcionalitat. Ha estat dissenyat per l'Escola Politècnica Federal de Zurich, en col·laboració amb l'estudi d'arquitectura Bearth&Deplazes de Chur i el Club Alpi Suis.

El Govern suís i els representants del cantó del Valais han donat suport a aquest projecte, i hom espera que sigui el primer d'un seguit de refugis futuristes que deixin enrere les antigues edificacions de ciment i fusta, que amb el temps es deterioren, per donar lloc a un dels refugis més ben equipats del món.

Es preveu que la inauguració es faci la propera temporada 2009-2010. Aquest refugi servirà de base a les grans ascensions del Monte Rosa, però també per a les travessies amb esquís.

Víctor Riverola

Espeleologia

Darreres exploracions internacionals

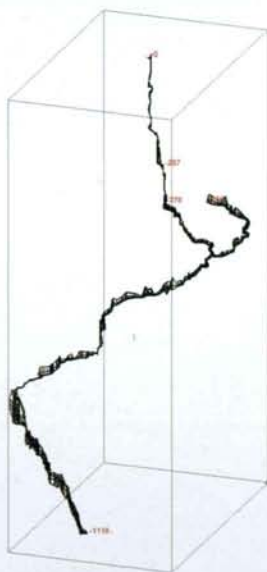

PHIL BENCE

Imatge i topografia de la Gouffre du Lion (Creta).

El 5 d'agost del 2008, un equip del col·lectiu GS Forez i l'Interclub des Partages van aconseguir la unió entre el sistema de la **Piedra de San Martín** i la **Gouffre des Partages**. Amb aquest enllaç i les últimes revisions, el sistema arriba als -1.410 m de desnivell i 80.200 m de recorregut després de 58 anys d'exploracions sota la frontera francoespanyola de Larra.

El grup d'espeleologia francès CATA-MARAN, en col·laboració amb espeleòlegs italians i grecs, ha aconseguit arribar als 1.100 m de fondària a la **Gouffre du Lion**, situada al massís de Lefka Ori, a l'oest de l'illa de Creta. Aquesta cavitat es converteix així en la segona de més fondària de Grècia. Durant l'any 2007 una sèrie de desobstruccions van permetre atènyer un col·lector situat a la cota de -480 m. Enguany les exploracions a través de pous, canyons, trams actius i zones fòssils han permès assolir el sífo terminal situat a -1.100 m.

Espeleòlegs de la SIE del CEA i del GE Ocho van aconseguir, el 6 d'agost passat, la unió entre l'**Espeleluna de la Chorota** i l'**Espeleluna de Medio-**

día - Güello Fresco. D'aquesta manera el Sistema Peña de Mediodía, situat a Sierra Bernera (Osca) arriba als 23.708 m de recorregut i -866 m de fondària. Aquest resultat és el premi a la constància de les exploracions en aquest massís, que continuen.

IV Congrés Europeu d'Espeleologia

Del 23 al 30 d'agost va tenir lloc el IV Congrés Europeu d'Espeleologia, que es

va celebrar a Lans-en-Vercors (França). Aquest congrés ha comptat amb més de 2.000 visitants de 37 països, s'han presentat unes 200 comunicacions, s'han projectat més de 300 fotografies i pel·lícules, s'han realitzat més de 20.000 visites subterrànies i més de 3.000 visites a un curiós «espeleòdrom» anomenat *speleobox*, una construcció artificial amb 60 m de galeries i gateres.

Valenti Zapater

Andinisme

Expedició del CTAC als Andes

Els components del Centre de Tecnificació d'Alpinisme de la FEEC van tornar a finals d'agost d'una expedició a la serralada Huayhuash, al nord del Perú, que culmina el cicle de dos anys en el qual han desenvolupat un programa de tecnificació i millora personal, en cordada i en equip per a la pràctica de l'alpinisme, sota la supervisió de l'experimentat alpinista Leo Vegué, responsable del CTAC i d'un equip de tècnics professionals.

L'objectiu principal era realitzar vies d'envergadura en estil alpi als principals cims de la serralada Huayhuash; però a causa de les males condicions de neu i gel i el mal temps, tan sols es van poder assolir cims de cotes inferiors als 6.000, com ara el Tsacra Chico per l'aresta E.

A continuació l'equip es va traslladar a la Cordillera Blanca, on van centrar l'activitat en l'escalada de grans parets, anomenada també Big Wall. La muntanya escollida va ser La Esfinge o Cerro Parón, que té vessants de granit de fins a 800 m de desnivell, amb la dificultat afegida

Vicenç Carbassa a la via del 58 de la Esfinge.

de l'altitud, per damunt dels 5.000 m. També es va fer l'ascensió al cim Alpaymayo per la via directa francesa.

Entre els sis joves que formaven el grup hi havia Marc Subirana, instructor de l'Escola de Muntanya i membre del CADE del Centre Excursionista de Catalunya.

Jordi Bernat

M. SUBIRANA

Lluç Valldosera a l'aresta E del Tsacra Chico.

Curses de muntanya

La primera Ultra Trail Aneto

La primera Ultra Trail Aneto by Trangoworld ha comptat amb 232 participants, que van acabar la volta a l'Aneto, després de recórrer 64 km i 7.000 m de desnivell. El lleonès Salvador Calvo i el madrileny Aurelio Antonio Olivar, que van dominar la prova des dels primers quilòmetres, aconseguiren fer la volta al massís en un temps rècord de 8 hores i 39 minuts. La madrilenya Maria José Zazo s'imposà amb claredat en la categoria femenina.

Aquest és el primer trail en autosuficiència que envolta el massís de la Maladeta pel GR 11. Es tracta d'un trail d'alta muntanya en què cada atleta ha de dur el seu menjar i el material obligatori.

La travessa es va poder desenvolupar en unes condicions meteorològiques immillorables. El punt de partida, situat a la població de Benasc va reunir a més de 350 participants per recórrer set valls del Pirineu central: Benasc, vall Hiverna, Llosars, Llauset,

Anglós, Salenques i Barrancs.

www.ultra-trailaneto.com

Servei de premsa de NO LIMIT

Classificació ULTRA TRAIL ANETO BY TRANGOWORLD

Homes

1. Salvador Calvo: 8:39:29
2. Aurelio Antonio Olivar: 8:39:30
3. José Manuel Villegas: 9:23:18

Dones

1. Maria José Zazo: 12:25:07
2. Esther Vives: 13:14:24
3. Ana Cano: 14:59:24

Equips femenins

1. Mònica Ardid – Teresa Forn: 13:11:23

Equips mixtos

1. Gorka Sasieta – Jaione Sasieta: 11:38:44

Equips masculins

1. Ramon Rierola – Ferran Roque: 10:41:20

Curses de muntanya

Kilian Jornet guanya l'Ultra Trail del Mont Blanc

Kilian Jornet sorprèn amb l'Ultra Trail del Mont Blanc, i bat el rècord de la prova, tot i que enguany era 7 km més llarga i tenia 700 m més de desnivell, en una demostració de «crueltat» per part de l'organització. Aquest any s'incorporava a la cursa un epíleg: quan faltaven menys de 10 km per arribar a Chamonix s'havia afegit un desviament amb una pujada fins a un coll, de 700 m de desnivell positiu, per baixar després al poble. Això va ser psicològicament devastador, ja que va rebaixar el rècord de la prova, que posseïa l'italià Marco Olmo, en una hora. També una hora va ser el temps que va treure a Dawa Sherpa, el segon classificat (21 h, 56 min, 52 seg).

Kilian Jornet va afrontar la cita sense complexos i va apostar per la victòria des del primer metre. En els dos primers controls de pas, Saint Gervais i Contamines, va compartir la prova amb un grup de cinc, entre els quals hi havia Sherpa, però quan va arribar al tercer control, a

Les Chapieux, els seus companys de ruta van decidir prendre un descans breu, però en Kilian havia decidit continuar endavant. En aquest punt va començar una escapada en solitari que ja no va parar fins al final de la cursa.

www.barrabes.com

Material tècnic

Tornen al mercat els grampons SARKEN

Un cop han estat resoltos els problemes que presentava aquest grampon, la nova versió ja està disponible a totes les botigues especialitzades de muntanya.

En la nova versió s'hi ha aplicat un tractament tèrmic específic per augmentar la resistència a la fatiga, s'han

reforçat el dos cantells davanters del grampon per augmentar-ne la robustesa i s'han redissenyat lleugerament les puntes frontals. També s'ha fet un marcatge «SARKEN v2» per a una identificació ràpida del nou model.

El SARKEN és el grampon tot terreny de Petzl Charlet. És excel·lent en tot tipus de terrenys. Les puntes davanteres en forma de T permeten una bona penetració en gel i un posicionament estable en mixtos, però també ofereixen una seguretat en neu dura.

Servei de premsa de Vertical Sports

Accidents de muntanya

Accident mortal d'Úrsula Willius a causa d'un allau

J. AGUADÉ

una dels set escaladors que donen nom a l'agulla dels Set, a Montserrat). La seva implicació en iniciatives de defensa de la natura queda reflectida, per exemple, en el paper que va jugar a Mountain Wilderness de Catalunya. En aquests darrers anys, l'esquí de muntanya era una de les seves activitats predilectes. Va participar en moltes curses i ral·lis, i l'equip format per ella i en Jordi Matias va assolir molts èxits.

Si de l'Úrsula només diguéssim que va pujar molts cims o que va ser una excursionista infatigable, donaríem una imatge molt poc real de la persona que ella fou. Hem de proclamar que la seva capacitat per a l'amistat era encara més notable que tot el conjunt de les seves ascensions i excursions. Va compartir la muntanya amb els seus amics i el seu record ens ensenya els valors de la companyonia, la senzillesa, l'amor a la natura i el tracte amable, fins al punt que, en els dies posteriors a l'accident, molts amics han arribat a dir «voldria ser com ella». I és comprensible, perquè l'Úrsula era aquella companya que tots estimàvem, la que sempre optava per l'optimisme, la que sabia combinar un esperit muntanyenc de tremp fortíssim amb la bonhomia i l'alegria més encomanadisses, una experiència alpina dilatada i plena, amb un capteniment marcat per la discreció i la modèstia. Mentre la trobem a faltar, donem-li les gràcies per ser com era, per la seva simpatia i per la seva amistat.

Jaume Aguadé

J. AGUADÉ

Actes commemoratius

Un miler d'excursionistes pugen a peu a Montserrat en el 25è aniversari de TV3

Un miler d'excursionistes participaren en la pujada a peu a Montserrat organitzada pel Centre Excursionista de Catalunya amb motiu del 25è aniversari de TV3.

El dia 10 de setembre coincidí amb els vint-i-cinc anys de la primera emissió de Televisió de Catalunya (TV3), i el Centre Excursionista de Catalunya va col·laborar en aquest aniversari amb dos esdeveniments. Primer, una jornada de portes obertes del local social, de deu de la nit fins a l'una de la matinada, i es va afegir així a la iniciativa de moltes altres entitats de Catalunya que també van obrir les portes a tots els ciutadans.

L'altre esdeveniment va ser l'organització d'una pujada a peu multitudinària a partir de Monistrol fins a la plaça de santuari de Montserrat. La sortida de Monistrol tingué lloc a 3/4 de 7 del vespre, i es va arribar al santuari a 2/4 de 9. En aquesta caminada hi participaren un miler d'excursionistes. Per pujar es va seguir el camí de les Canals, el de l'Aigua i el de la Santa Cova, fins a la plaça de la Creu. Un itinerari que alguns el van fer en poc més de mitja hora, i d'altres amb dues hores llargues, però tothom a l'hora convinguda eren a la plaça. Una hora més tard de la sortida dels excursionistes, van iniciar la pujada, també de Monistrol, aquests per carretera, uns sis cents ciclistes, en

aquest cas organitzat per la Federació Ciclista de Catalunya.

A un 1/4 d'11 de la nit, els excursionistes i els ciclistes ompliren la plaça d'unes 1.500 bengales lluminoses per configurar un gran símbol de Televisió de Catalunya. Aquesta hora les cameres de TV3 connectaren en directe amb el programa especial de l'aniversari "La Nit vint-i-cinc". Quan encara la plaça, era plena de participants, l'escolania i una part de la comunitat benedictina, que eren dalt del balcó principal del santuari, de forma espontània, entonaren el virolai, en un moment de gran emoció.

Cal dir, que el Centre Excursionista de Catalunya i la Federació Ciclista van comptar amb el suport de l'Ajuntament de Monistrol, de Ferrocarrils de la Generalitat, i també amb l'ajut d'un equip sanitari amb tres ambulàncies, bombers i mossos d'esquadra.

Francesc Beato

La muntanya de Santa Fe

Del congost del Codó a la vila d'Organyà

- Pont del Codó
- Ermita de Sant Jaume del Pui
- Comalavall
- Fenollet
- Grau del Fangaret
- Ermita de Santa Fe
- Coll Mari
- Organyà

Us proposem resseguir un tram del camí que va dels boscos de la Baronia de Rialb fins Andorra, un indret fins fa pocs anys d'accés difícil i complicat.

Un camí utilitzat per comunicar masies, pel pas dels ramats, però també per contrabandistes, i en temps de guerra o persecucions, per fugir. Fou un dels camins utilitzats al llarg del última guerra i postguerra civil, per entrar a Andorra o sortir-ne.

0:00 h Pont del Codó (555 m).

La carretera L-511 (de Coll de Nargó a

ALBERT MARTINEZ

Isona, Km. 3,8) travessa el riu de Vall-darques, on surt el petit congost del mateix nom. Passat el pont prendrem a la dreta una pista de terra que no tarda en creuar a gual el riu Sallent. Deixarem una casa a la dreta, continuarem per la pista fins arribar a prop de les Cases, que veurem situada sobre una gran roca, a l'altre costat del barranc. Abans d'arribar-hi girarem a l'esquerra per un corriol senyalitzat entre antics camps de conreu per arribar a l'ermita abandonada de Sant Jaume del Pui.

0:45 h Sant Jaume del Pui (770 m).

El corriol continua pujant entre restes de parets de pedra seca. Anirem girant a poc a poc cap a la dreta, per travessar el barranc. Trobarem l'antic camí de Montanissell, que seguirem fins a enllaçar amb una pista que planeja arran d'uns prats i camps de conreu. No tardarem en arribar a la barraca de Comalavall.

1:35 h Barraca de Comalavall (1.048 m).

Continuarem per la pista en direcció a Montanissell, primer a llevant, però aviat arribarem a un trencall, on canviarem de direcció vers ponent, en lleugera baixada. Als 100 m ens desviarem a la dreta (està senyalitzat) i entrarem en pendent dins el bosc de l'Obaga de Fontaner per arribar al llit del barranc de la Muntanya, que seguirem uns 50 m i el travessarem. Seguirem arran d'uns conreus un 100 m fins que trobem una pista de terra que no deixarem fins a arribar a la casa de Fenollet.

2:25 h Casa de Fenollet (952 m).

Sortim de la casa travessarem la carre-

TH

tera, just en un revolt molt tancat. Per anar a trobar la canal per on puja el grau del Fangaret. Hi ha dues opcions: seguir el corriol que puja arran del cingle, senyalitzat amb les marques de colors blau i groc, en direcció nord-est per superar les muntanyes que tenim al davant; o bé a partir de la mateixa revolt, prop de la casa de Fenollet. Cal seguir uns vint minuts, vers llevant, l'antic camí planer que comunica Montanissell amb Organyà. Tenim a la nostra dreta, avall, la carretera, i sense arribar a la font Bordonera, cal pujar per un corriol molt desdibuixat fins a trobar la canal per on puja el camí del grau del Fangaret.

3:15 h Grau del Fangaret. El camí que puja per aquest grau està malmès pel desús, però són encara visibles alguns marges de pedra que li servien de suport. La pujada és forta amb pedruscall inestable i matolls, però la canal no té gaire alçada (uns 80 m). Superada la canal arribarem a un bosquet i després d'un descens continuarem per una pista que ens condueix vers llevant fins al collet dels Prats. A partir del collet dels Prats, també a llevant, per un corriol de pujada, en poca estona ens situarem a l'ermita de Santa Fe.

3:40 h Ermita de Santa Fe (1.208 m).

Situada dalt d'un penyal, que és la punta més oriental d'una de les carenes que es desprenen de la serra de Sant Joan que, d'est a oest, enllaça amb la serra de Carreu i uneix l'Alt Urgell amb el Pallars Jussà. L'ermita és de parets nues, i té poc interès artístic, però és gaudelx d'un panorama molt extens; està emplaçada arran del cingle, i des de la balconada de davant de l'ermita, es domina la vall de Cabó i la ribera d'Organyà. Deixem l'ermita de Santa Fe, per baixar un altre cop fins al collet dels Prats. A partir d'aquest collet, el camí baixa fent revolts per la part obaga, en vistes sobre la vall de Cabó. Aquí deixarem les marques de color blau i groc que ens acompanyen

des de l'inici de la caminada. Passarem arran del peu del cingle i ens portarà al coll Mari, en vistes sobre Organyà i el roc de Narieda, a l'altre costat del Segre.

4:15 h Coll Mari (910 m). En aquest coll hi arriba una pista. Hi ha un monument dedicat a Jacint Verdaguer. Nostres seguirem uns 100 m la pista de baixada, on trobarem un corriol a la dreta que continua baixant, i que travessa en tres ocasions la pista que puja al coll Mari. Creuarem la carretera de Montanissell, seguirem per un corriol pel costat d'un regueró, que ve de la font Bordonera, passarem pel costat de la masia de la Borda. Seguirem baixant pel camí, fins a l'entrada d'Organyà, on enllaçarem amb la carretera de Cabó.

5:00 h Organyà (558 m).

Text de l'itinerari:

Francesc Beato

Desnivell: +690 m / -620 m.

Dificultat: poc difícil.

Bibliografia:

CORTÉS, Manuel. *La serra del Boumort i muntanyes veïnes*. Valls: Cossetània Edicions, 2005.

PIFERRER, Jordi. *Camí d'Andorra*. Terrassa: Editorial Albada, 2004.

Cartografia:

Serra de Boumort (est). Escala 1:20.000. Barcelona: Editorial Piolet, 2006.

Residència de turisme rural:

Cal Fenollet (Ctra. Organyà a Montanissell, km 8). ☎ 973 383 457

N.b.: de l'inici de la ruta, en el pont del Codó, fins passat el collet dels Prats, sota l'ermita de Santa Fe, el camí està senyalitzat amb marques de color blau i groc.

ALBERT MARTINEZ

MUNTANYA

LA PRIMERA REVISTA EXCURSIONISTA CATALANA

ALPINISME
EXCURSIONISME
ESCALADA
ESPELEOLOGIA
BARRANQUISME
ESQUÍ DE MUNTANYA
CIÈNCIES NATURALS
LLIBRES MAPES

SUBSCRIU-T'HI ARA
i beneficia't dels nostres avantatges

Truca ara al **933 152 311**
(de dilluns a divendres de 10 a 21 h)
o envia totes les dades
a revista.muntanya@cec.cat
o www.cec.cat/revistamuntanya

6 números
+ frontal Petzl e+LITE*

24 €

(enviament gratuït)

¡REGALA UNA SUBSCRIPCIÓ!

DADES PERSONALS

Nom	1r cognom	2n cognom		
Adreça		Núm.	Pis/Porta	Esc./Bloc
Codi postal	Població			
Telèfon	Adreça electrònica			
Data de naixement	DNI		Subscripció a partir del núm.	

DOMICILIACIÓ BANCÀRIA (És imprescindible per poder cursar la subscripció).

Si us plau, carregueu al meu compte o a la meua llibreta el pagament del rebut que el Centre Excursionista de Catalunya us presentarà a nom meu fins al proper avís.

D'acord amb la Llei 15/1999, del 13 de desembre, l'informem que les dades que ens faciliteu seran incloses en un fitxer automatitzat del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA. Les dades facilitades són estrictament necessàries per mantenir la relació de subscripció. Tens el dret d'accés, rectificació, anul·lació i oposició, que podràs exercir comunicant-lo per carta a: Paradis, 10 i 12 - 08002 Barcelona.

Nom i cognoms del titular _____ Data / / Signatura _____
Entitat Oficina DC Núm. compte

DADES DEL SOCI

Nom _____ Núm. de soci _____
Envieu-me la frontal Petzl e+LITE a l'adreça següent:
Codi postal _____ Població _____

Centre Excursionista de Catalunya

Paradis, 10 i 12 - 08002 Barcelona - Tel. 933 152 311

COMPANYIA DE GUIES

deixa't guiar... nosaltres t'hi portem

PIRINEU, ALPS, MONTSERRAT,
MONTE ROSA, ESCALADA,
ALPINISME, MONT BLANC,
ESQUÍ DE MUNTANYA,
EXCURSIONISME,
CALENDARI D'ACTIVITATS FIX

DEIXA'T GUIAR...
PER ASSOLIR ELS TEUS REPTES,
PER SEGURETAT,
PER APRENDRE,
PER COMODITAT.

Més de 100 anys d'experiència
Des d'excursions a escalades de dificultat
Assegurança inclosa en totes les activitats

Sortides guiades

Excursions temàtiques
Excursions familiars
Excursions per a gent gran

Escalades
Descens d'engorjats
Espeleologia
Alpinisme
Vies ferrades

Més informació: • Companyia de guies
• Sortides guiades

www.cec.cat/guies
www.cec.cat

tel. 933 152 311
tel. 933 152 311

guies@cec.cat
areatecnica@cec.cat